

Krajinářský park v Červeném Dvoře

Autoři výstavy: Marie Pavlátová, Jiří Olšan, Marek Ehrlich, Eva Olšanová

Grafická úprava: Tomáš Halama

Fotografie: archiv Národního památkového ústavu, Bohdan Chadt, Alexandr Debnar, Tomáš Halama

Tematické mapy: Marie Pavlátová, Marek Ehrlich, Eva Olšanová

Poděkování: Psychiatrická léčebna Červený Dvůr, Národní zemědělské muzeum, Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov

Červený Dvůr u Chvalšín patřil ve své historii k ojedinělým zámeckým areálům v Čechách a své neobyčejné postavení si zachoval do dnešní doby. Zámek a park patří k nejvýznamnějším kulturním památkám na našem území, dokládajícím způsob života českokrumlovských šlechtických rodů ve vztahu k využití kulturní krajiny pro společenskou reprezentaci a relaxaci. Z hlediska vývoje zahradního umění v Čechách je ceněna především vysoká úroveň hlavních vývojových fází parku, architektonické a krajinářské, která řadí park mezi mimořádná evropská díla.

Park o rozloze 117 ha leží v nadmořské výšce 548–578 m. Od roku 1990 je součástí území Chráněné krajinné oblasti Blanský les. Zámecký areál je rovněž zahrnut do návrhu krajinné památkové zóny Chvalšinsko-Krumlovsko, která je zaměřena na památkovou ochranu historicky utvářené kulturní krajiny dochované v dané lokalitě.

V roce 1966 byla v zámeckém areálu zřízena Psychiatrická léčebna Červený Dvůr, která je v současné době vlastníkem i uživatelem. Toto šťastné rozhodnutí zabránilo demolicí již havarijního zámku. Dobrou volbu zvoleného využití potvrzuje velmi dobrý stav zámku i parku, který prezentuje příkladný přístup majitele k památkovému objektu.

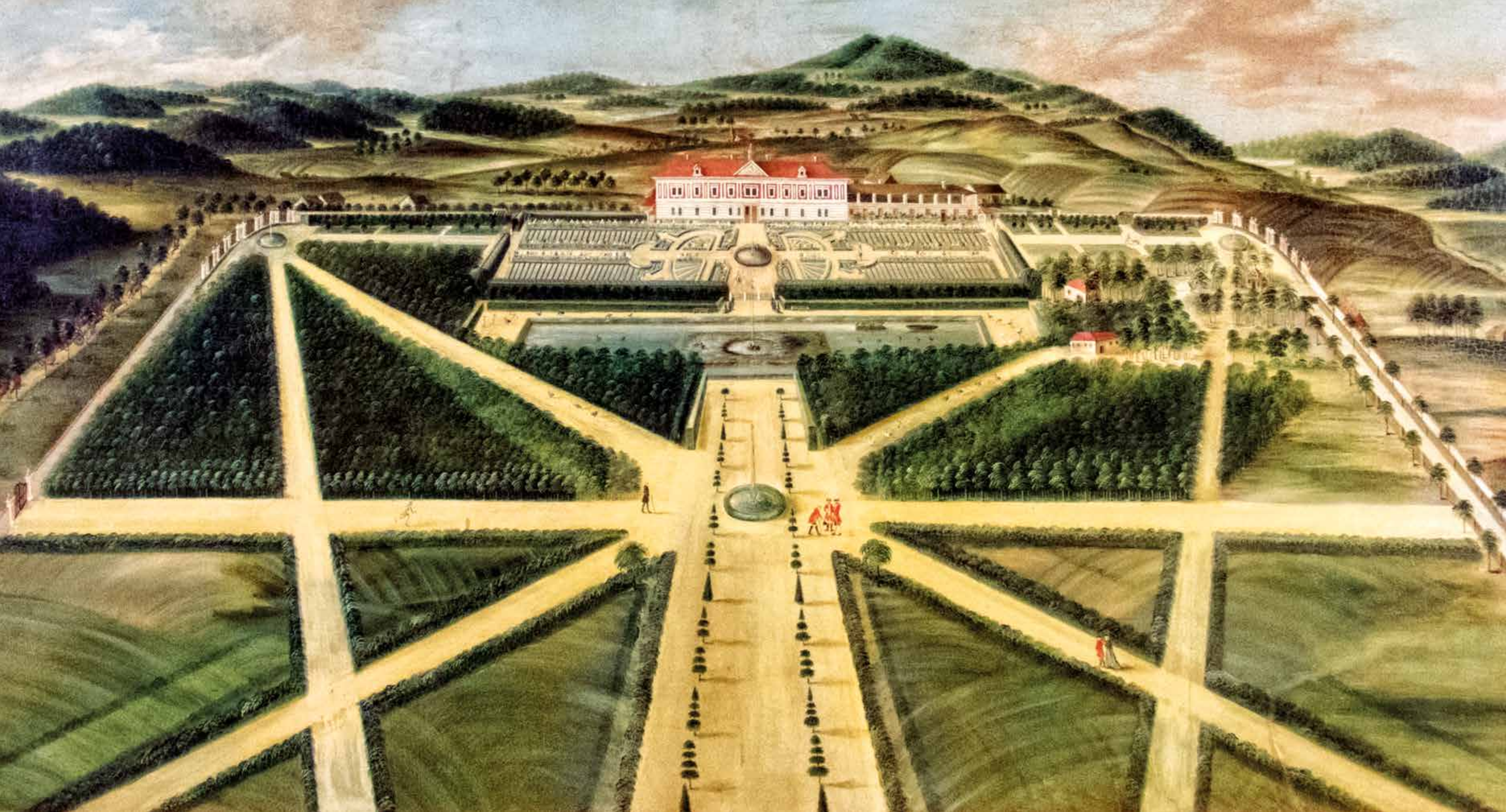
Ohnivá škála podzimního zbarvení stromů vyniká před tmavým pozadím svahů pohorí Blanského lesa

HISTORIE AREÁLU V DATECH:

- 1591** zahájení stavby vily (tzv. Nového Chvalšinského dvora) pro Viléma z Rožmberka (1535–1592) jako součásti sítě venkovských rezidencí rožmberského dominia
- 1668–1672** stavební úpravy areálu Červeného Dvora za Jana Kristiána z Eggenbergu (1641–1710) a jeho manželky Marie Ernestiny ze Schwarzenbergu (1649–1719)
- 1726** úpravy okrasné zahrady
- 1748–1749** zřízení sala terreny v přízemí letohrádku
- 1754–1770** postupná proměna území bažantnice na barokní zahradu za vlády Josefa Adama ze Schwarzenbergu
- 1764** stavba poustevny v severní části bažantnice
- 1765–1768** rozšíření zahrady na výměru 55 hektarů, zřízení hvězdice zahradních cest a 5 nových fontán
- 1778–1780** přístavba nového jižního křídla k hlavní budově letohrádku
- 1781–1785** přestavba hospodářského dvora do dnešní trojkřídlé dispozice, uzavírající čestný dvůr
- 1782–1789** proměna barokní zahrady na krajinářskou zahradu angločínskému typu za vlády knížete Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu (1742–1789)
- 1784** zřízení umělé jeskyně
- 1786** stavba obelisku v jihovýchodním rohu zahrady na místě zrušené fontány
- 1790** stavba antického pavilonu (Templ)
- 1795** první zprávy o školce pro pěstování okrasných domácích i exotických dřevin
- 1839** zbourání ohradní zdi angločínské krajinářské zahrady a počátek její přeměny na krajinářský park za Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888)
- 1838–1840** výstavba Švýcárny – zahradní stavby zahrnující stáj pro chov krav švýcarského původu, salon a dva kabinety
- 1840** zřízení Bažantnice – zahradní stavby sloužící k chovu bažantů i jako obydlí bažantníka
- 1844** rozsáhlé poškození porostů parku během silné bouře
- 1846** přenesení obelisku na Křížové pole
- 1850–1860** zbourání pavilonu a zrušení umělé jeskyně
- 1856** osazení Mariánského sloupu do jižní okrajové části, dokončení krajinářského parku
- 1966** zřízení psychiatrické léčebny
- 1998–1999** rozsáhlá regenerace porostů a oprava kostry vodohospodářského systému
- 2000–2015** průběžná rekonstrukce zámku a hospodářského dvora (střechy, fasády, adaptace na zdravotnický provoz, veranda), rekonstrukce kanalizace, nádvoří, vjezdové brány
- 2002** poškození porostů rozsáhlými polomy a vývraty
- 2003** zpřístupnění parku pro veřejnost
- 2003–2004** obnova porostů po polomech
- 2005** zřízení naučné stezky
- 2007–2009** regenerace porostů poškozených kalamitami, výsadby
- 2010** rekonstrukce kruhové fontány na parteru
- 2010–2015** udržovací práce spojené se záchranou objektu Mauricovny, následně rekonstrukce pro využití jako „Zázemí komunitního centra“
- 2013** realizace postranních kruhových květinových záhonů na parteru

Výstava byla vytvořena v rámci výzkumného projektu „Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století“ (kód projektu DF 13P010VV001), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

Veduta zámku Červený Dvůr s barokní zahradou v pohledu od jihovýchodu, okolo 1770. Sbíрка SHZ Český Krumlov

I. Barokní zahrada a bažantnice

V druhé polovině 17. století se Červený Dvůr stal oblíbeným letním sídlem kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu (1649–1719) roz. ze Schwarzenbergu. Kněžna nechala opravit starý rožmberský letohrádek, k němuž byly přistavěny kaple, věž a severní křídlo s otevřenou galerií v prvním patře. Obnoveny byly také bažantnice, okrasná a ovocná zahrada. Po smrti kněžny v roce 1719 získal krumlovské panství a také Červený Dvůr její synovec kníže Adam František ze Schwarzenbergu (1680–1732). Za jeho vlády byla nově upravena okrasná zahrada před letohrádkem.

Po tragickém skonu Adama Františka v roce 1732 na honu u Brandýsa nad Labem se stal novým vládnoucím knížetem jeho jediný syn, Josef Adam ze Schwarzenbergu (1722–1782). Josef Adam nechal zvětšit území bažantnice na více než 50 hektarů. Plocha bažantnice na půdoryse lichoběžníka byla protkána pravidelnou hvězdicí cest (tzv. střeleckých alejí) a na svém obvodu byla ohraničena ohradní zdí. Chov bažantů byl rozšířen a mimo to byl zaveden (tehdy ve střední Evropě ojedinělý) umělý chov bobrů.

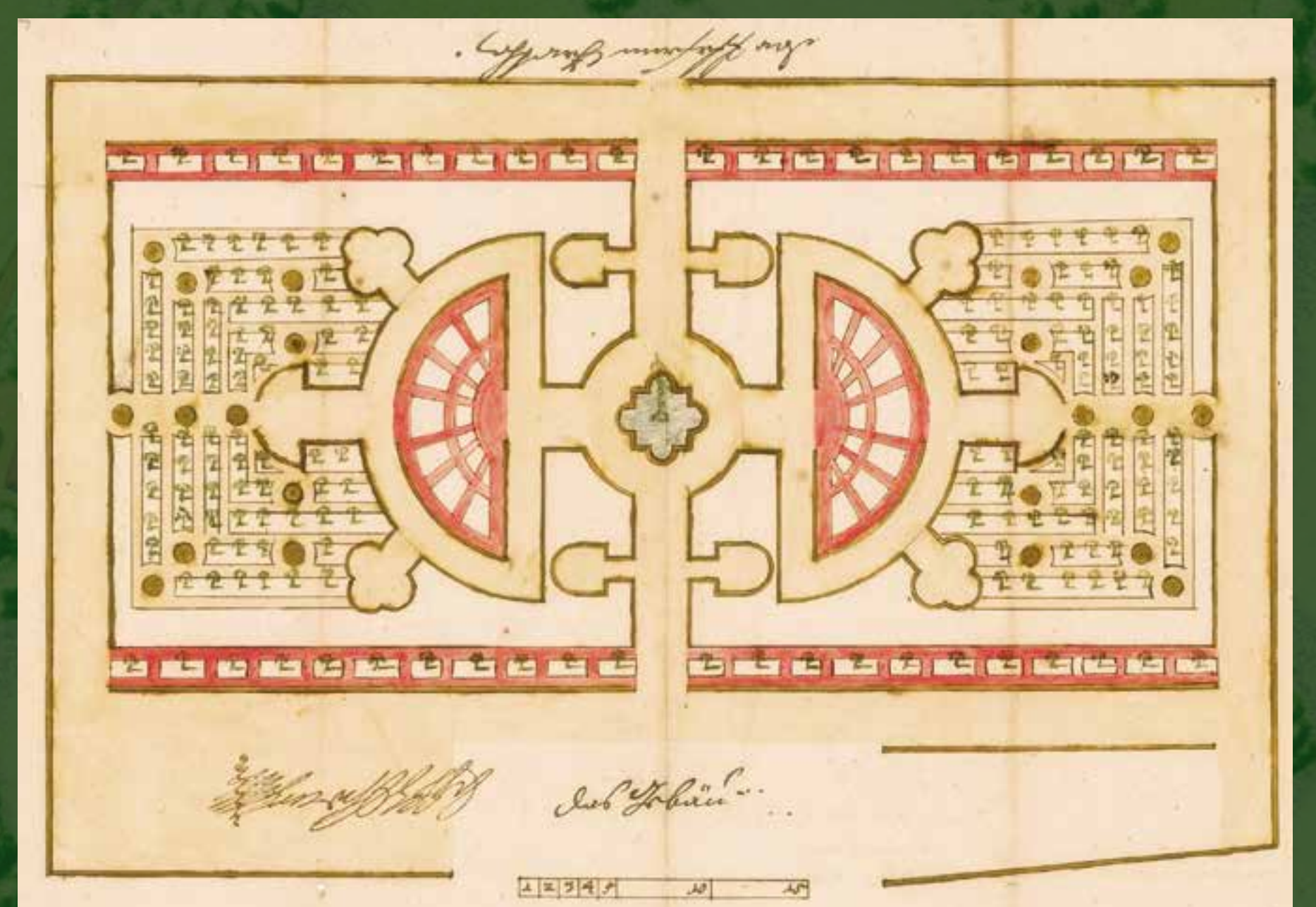
Rozsáhlé území bažantnice se od šedesátých let 18. století stále více využívalo kromě chovu zvěře a jejího lovu i pro další rekreační a společenské aktivity panstva. V bažantnici byly zřízeny dráhy pro hru paille-maille (obdobu kriketu) a později k nim přibýly jízdárna, střelnice, zahradní divadlo a další zařízení pro rekreaci i odpočinek. Bažantnice se postupně proměňovala v rozsáhlou okrasnou zahradu rokokového stylového pojetí, bohatě vybavenou vodními prvky (fontány, vodní kaskáda), alejemi tvarovaných stromů a zahradními kabinety, ukrytými v porostech dřevin.

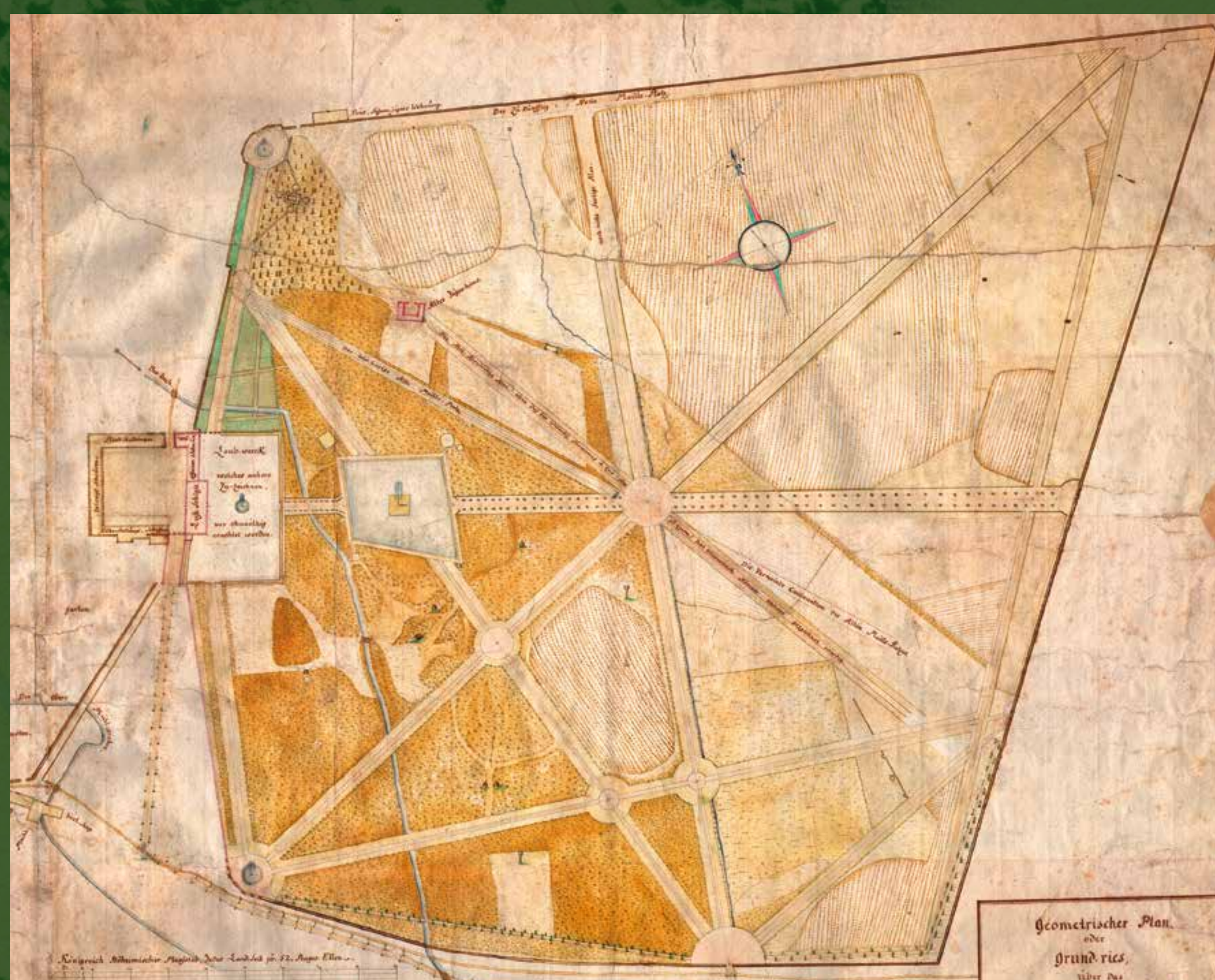
Marie Ernestina z Eggenbergu (1649–1719)

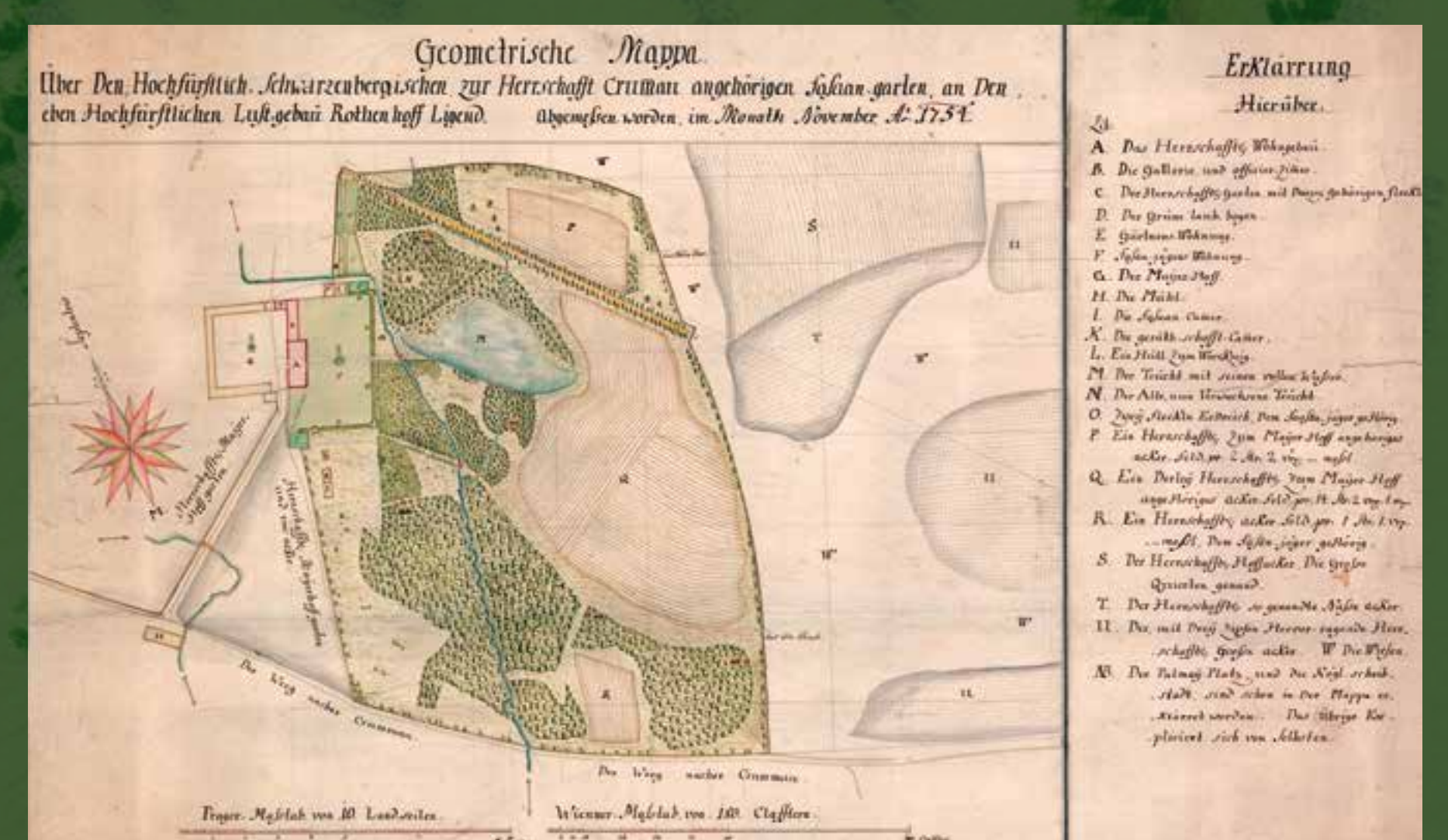
Josef Adam ze Schwarzenbergu (1722–1782)

Plán okrasné zahrady u zámku v Červeném Dvoře, 1726. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Plán okrasné zahrady u zámku v Červeném Dvoře, 1726. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Plán zámečkého areálu v Červeném Dvoře s okrasnou zahradou a bažantnicí, 1754. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Veduta zámku Červený Dvůr v pohledu od západu, 1803. Ferdinand Runk, sbírka SHZ Český Krumlov

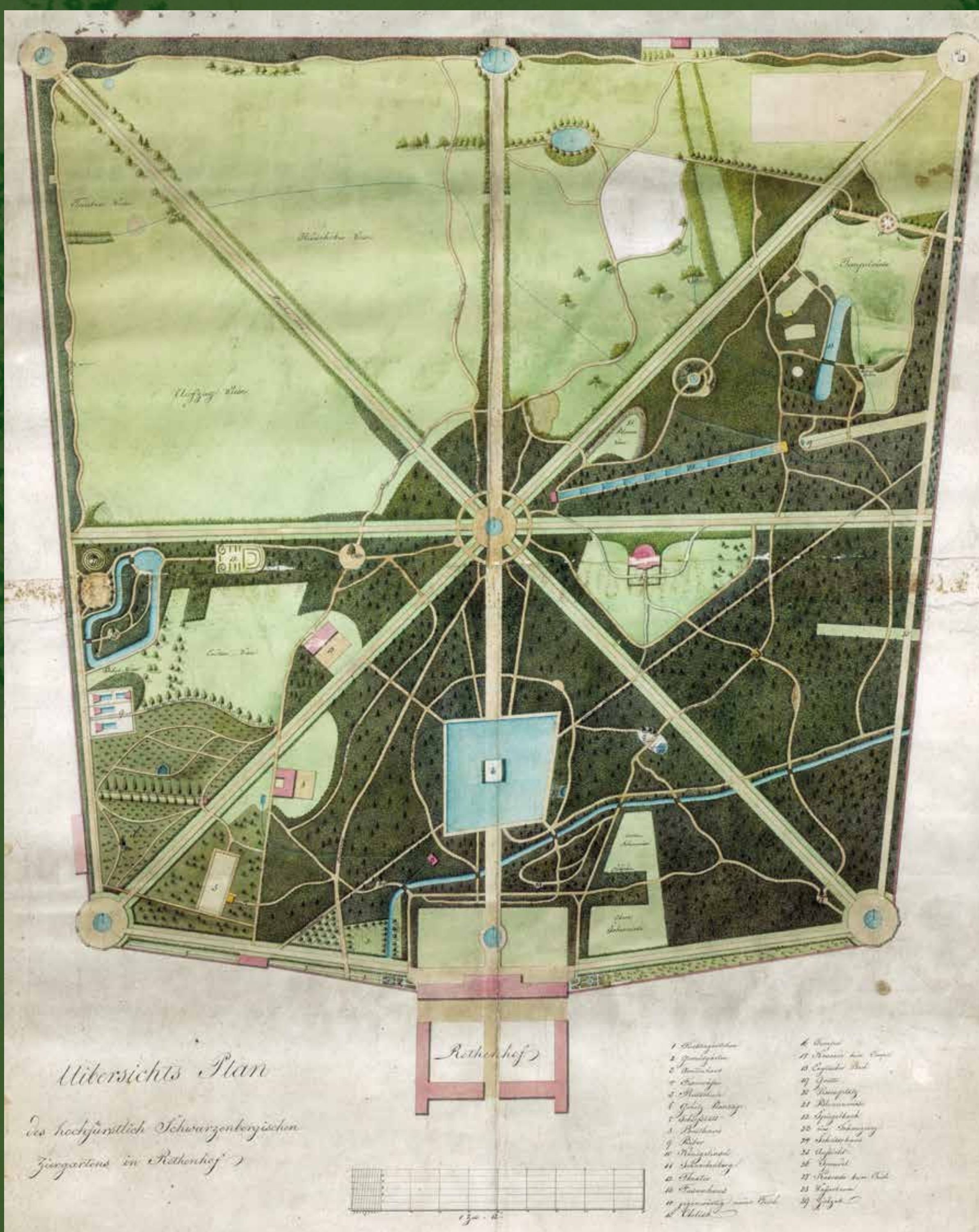
2. Krajinářská zahrada

Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu (1742–1789)

Roku 1782 se novým vládnoucím knížetem stal Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu (1742–1789). Během krátkého období jeho vlády byla červenodvorská barokní zahrada proměněna v zahradu typu "jardin anglo-chinois", stylovou variantu raných krajinářských zahrad, formovanou interpretacemi čínských zahrad v anglickém a francouzském zahradním umění a rozšířenou v celé Evropě v období sedmdesátých a osmdesátých let 18. století. Pro koncept červenodvorské angločínské zahrady sloužila jako předobraz zahrada v Neuwaldeggu u Vídně, první krajinářská zahrada v rakouské monarchii, jež od roku 1766 budoval maršál Vavřinec Lacy. Jan Nepomuk osobně navštívil také některé krajinářské zahrady v Německu (např. zahradu Eremitage u Bayreuthu) a ty se staly rovněž inspirací při úpravách červenodvorské zahrady.

Předčasná smrt Jana Nepomuka v roce 1789 zabránila dobudování programu krajinářské zahrady a jejímu hlubšímu provázání s okolní krajinou. Za vlády Janova nástupce, Josefa II. ze Schwarzenbergu (1769-1833), byly dokončovány rozpracované stavby (antický pavilon) a zahrada byla udržována již bez významnějších změn.

Zahradní scénérie s Topolovým ostrovem ve východní části zahrady a výhledem na horu Kleť, 1804. Ferdinand Runk, sbírka SHZ Český Krumlov

Partie zahrady v okolí středové fontány s průhledem k zámku, okolo 1820. Akvarel z alba č. 88k, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

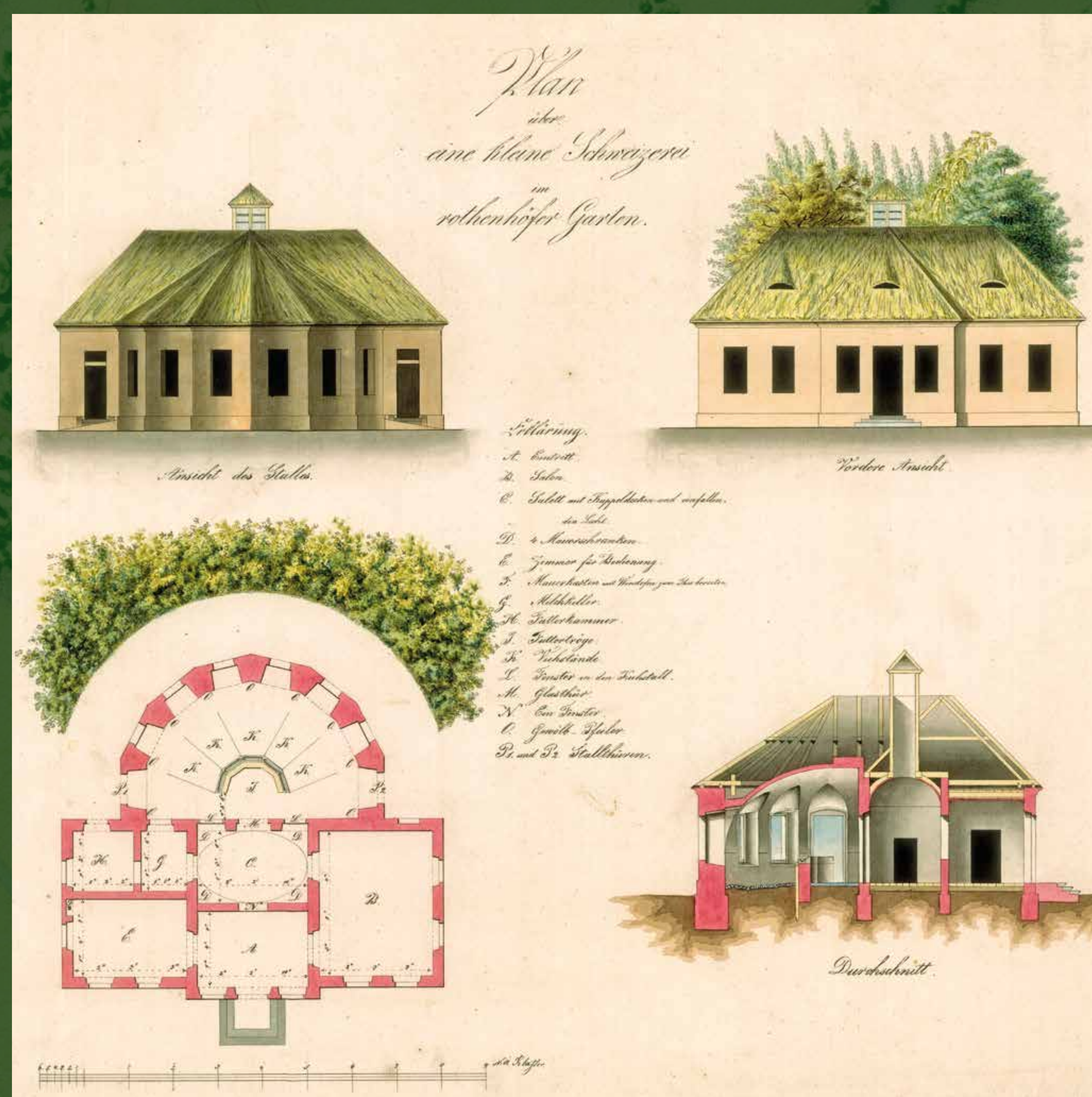

Antický pavilon v jihozápadní části zahrady, vystavěný v roce 1790 podle vzoru Dianina chrámu v rakouském Neuwaldeggu. Ferdinand Runk, sbírka SZ Třeboň

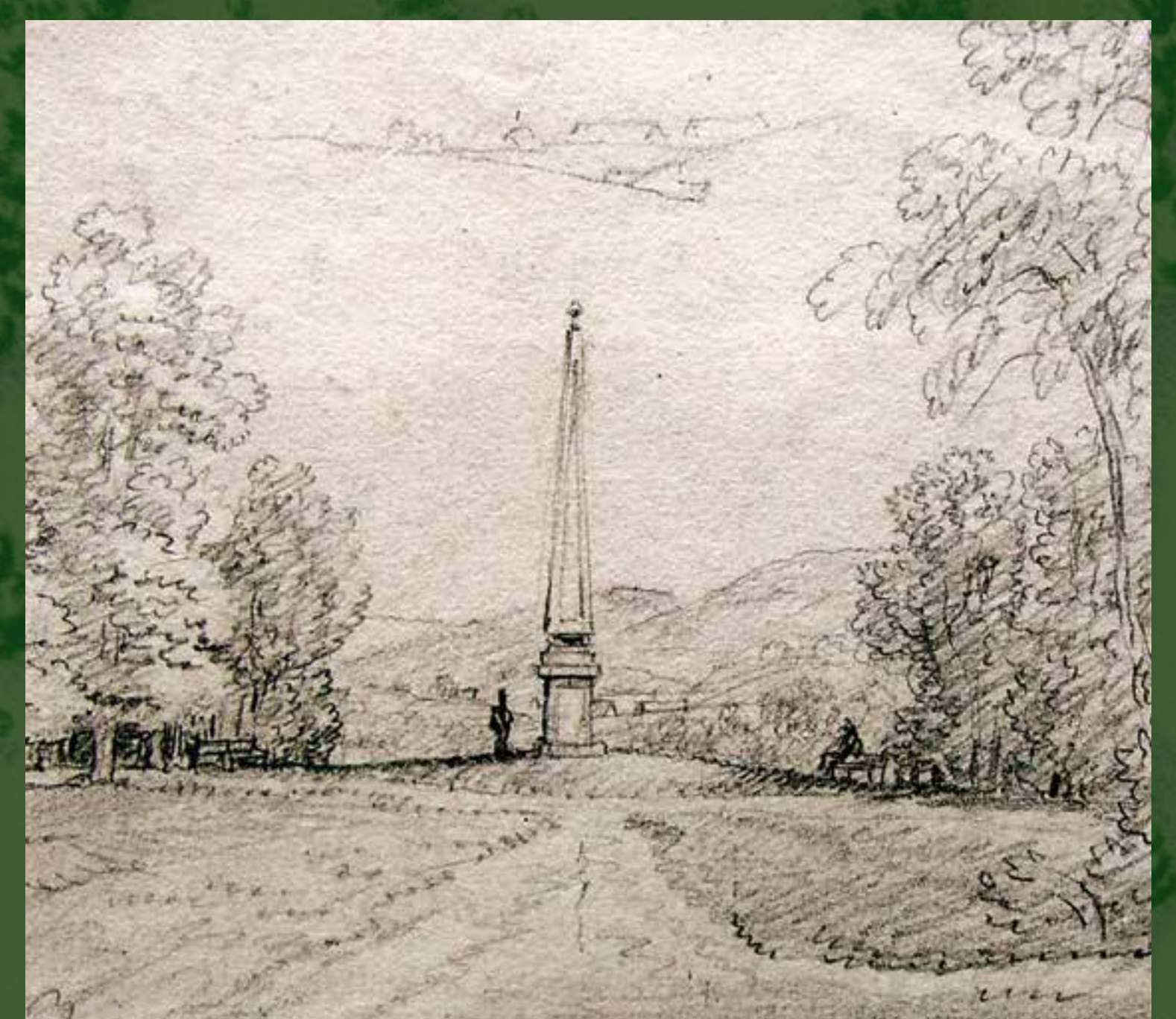
3. Kompozice krajinářské zahrady

Krajinářská zahrada v Červeném Dvoře, vzniklá úpravami za Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu v osmdesátých letech 18. století, představovala jednu z prvních angločínských zahrad v českých zemích. Pro kompozici zahrady bylo příznačné rozčlenění jejího území na sled menších rozmanitě utvářených zahradních prostorů, míšení pravidelných a volně komponovaných partií zahrady, kontrast architektonicky náročně ztvárněných zahradních staveb a jejich "přirozeně" utvářeného prostředí. V Červeném Dvoře se uplatnily stylově různorodé zahradní stavby, dotvářející jako kulisy malebně komponované zahradní scenérie: antický pavilon, umělá jeskyně, Holandský pavilon, Švýcárna, čínské můstky, pavilon v hranici dřeva aj.

V zahradní úpravě byly využity charakteristické motivy krajinářských zahrad jako např. keřové partie s křivolace vedenými zahradními cestami, květinová louka, růžová zahrada a rozmanité vodní motivy kaskád, jezírek, rybníků a přirozeně utvářených potůčků. Červenodvorská angločínská zahrada nabízela návštěvníkům potěšení ze své nápadité rozmanitosti a svět sentimentálních prožitků, tak vzdálený od reality své doby.

Plán tzv. Malé Švýcárny pro chov skotu, postavené nedaleko středové fontány. SOA Třeboň, oddělení Č. Krumlov

Obelisk v jihovýchodním rohu zahrady s vyhlídkou do krajiny směrem ke Křenovu. Kresba z alba č. 88, SOA Třeboň, oddělení Č. Krumlov

Pavilon v hranici dřeva v jižní části zahrady – příklad dobové sentimentální zahradní stavby. Kresba z alba č. 88, SOA Třeboň, oddělení Č. Krumlov

4. Schwarzenberský knížecí park

Přeměna barokní zahrady v Červeném Dvoře na krajinářský park probíhala za knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu (1799–1888) a jeho manželky Marie Eleonory, rozené z Lichtensteinu (1812–1873) už od konce 30. let 19. století.

K zásadní přeměně zahrady přispěly zkušenosti manželů z cest do Anglie, kde se seznámili s nejnovějšími trendy zahradního umění a poznali řadu významných anglických zahrad a parků. Ke změně přispěl i špatný stav zahrady, například Holandského pavilonu (1822), likvidace většiny chovného ptactva (1835) a především silná bouře, která v roce 1844 nadělala v porostech velké škody.

Krajinářský park asi 60 let po jeho přeměně zachytil Camillo Schneider v publikaci „Die Gartenanlagen Österreich – Ungarns in Wort und Bild“ (vydáno ve Vídni v roce 1911), kde byl uveden popis parku a plán parku od Antonína Kurala z roku 1910. Obraz parku upřesňovaly dobové fotografie.

Základ krajinářského parku byl položen v letech 1838–1856. Po odstranění ohradní zdi v roce 1840 byla původní plocha barokní zahrady rozšířena po celém obvodu o 100–250 m až na výměru 117 ha. Pravidelná cestní síť byla zrušena.

Vnitřní procházkový okruh parkem byl veden po hranici předchozí barokní zahrady, okružní, tzv. Zelená cesta, byla založena po obvodu rozšířené části parku. Na jižní straně byl zřízen nový vjezd z krumlovské silnice, který poskytoval návštěvám četné výhledy do středu parku i na zámek. Původní barokní osa zahrady zůstala zachována jako hlavní kompoziční osa a hlavní průhled parkem. Průhled nadále oživovaly fontány s vodotrysky, jen pravidelný bazén dostal přírodní podobu rybníka.

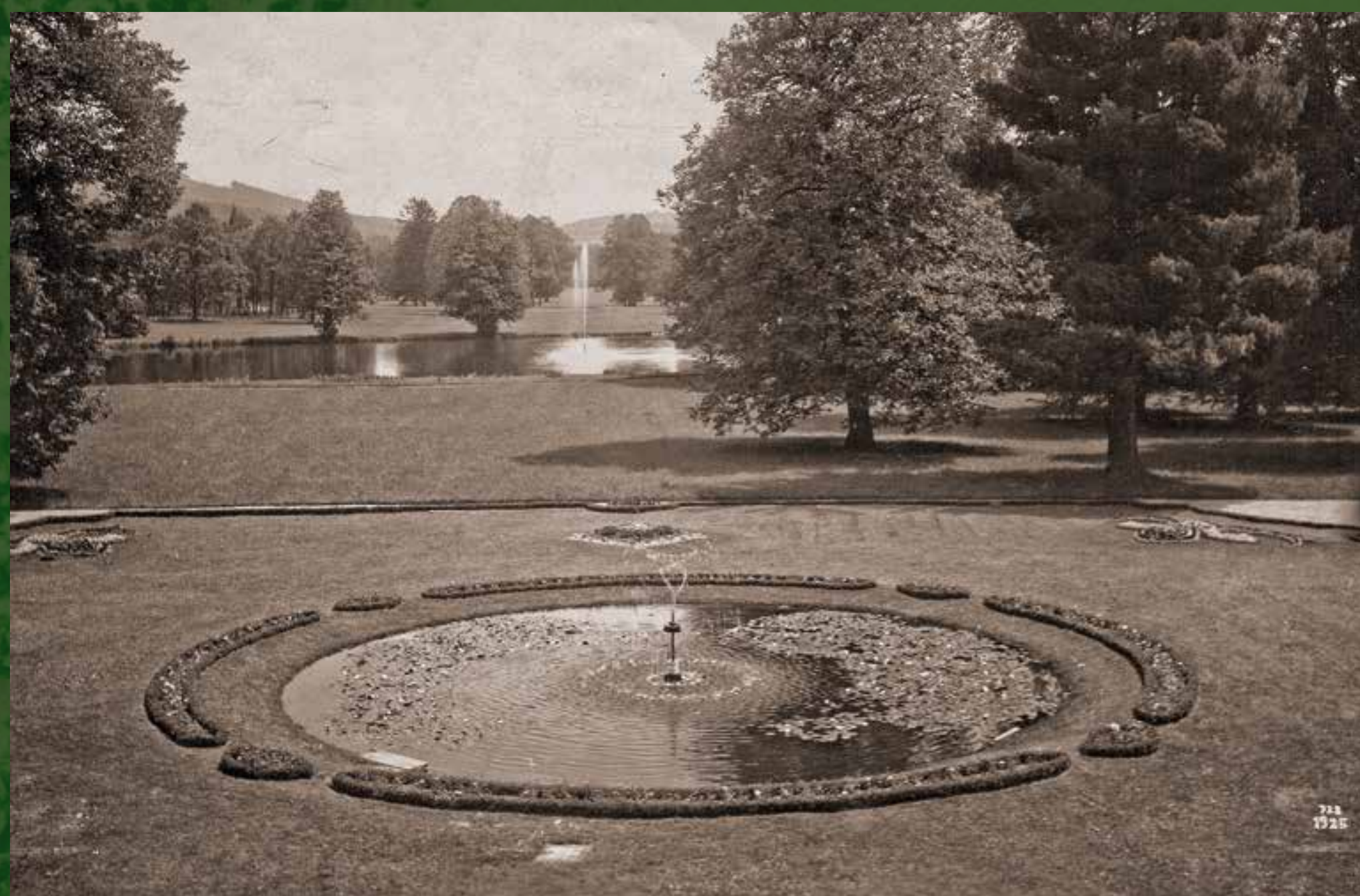
Knížecí pár Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu (1799–1888) a Eleonora roz. z Liechtensteinu (1812–1873)

Zahradní průčelí zámku s parterovou zahradou na fotografii z knihy C. Schneidera z roku 1911. Státní zámek Hluboká

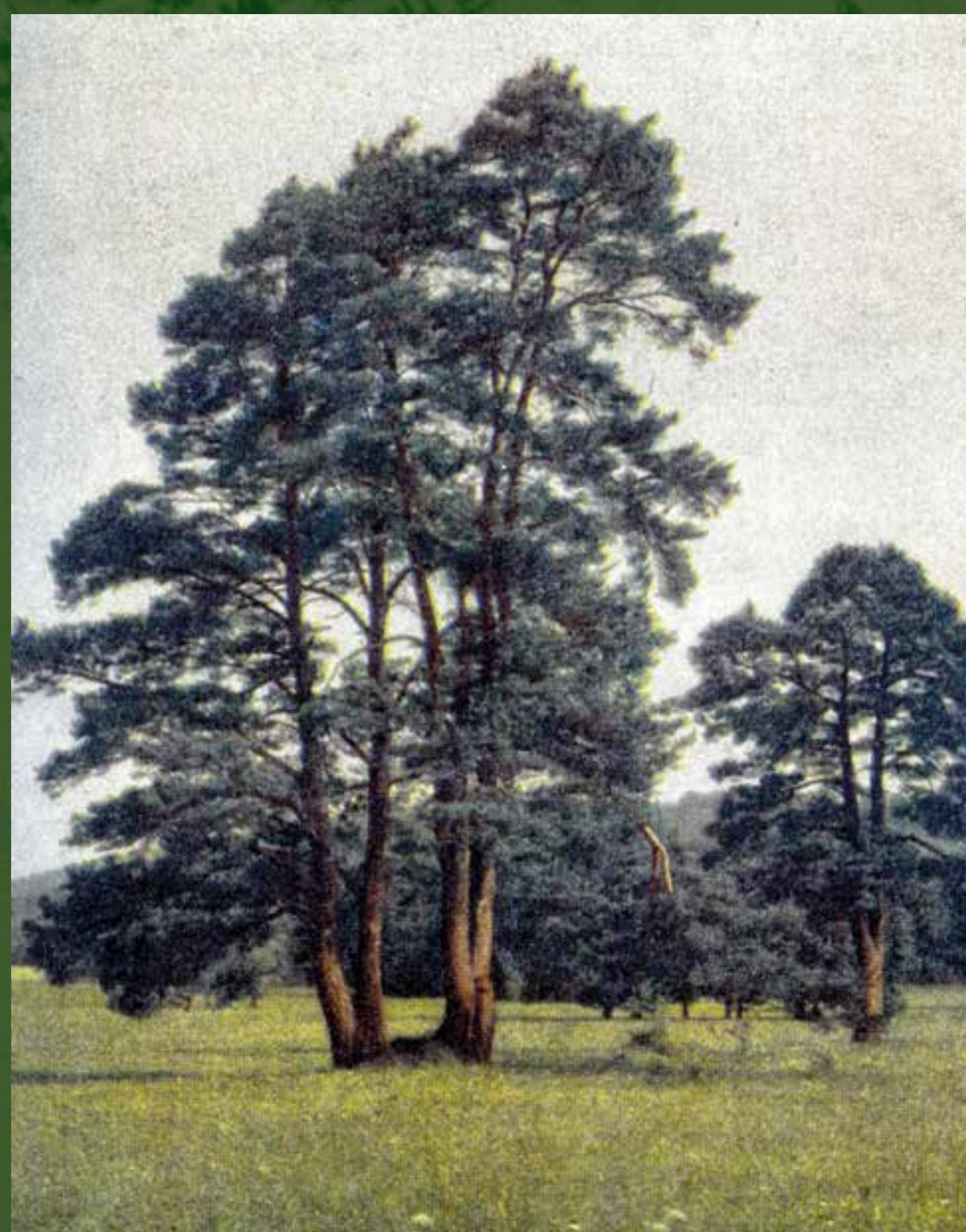
Zahradní průčelí zámku s parterovou zahradou – současný stav

Hlavní průhled parkem po hlavní kompoziční ose s fontánami a vodotrysky. Fotografie z knihy C. Schneidera z roku 1911. Státní zámek Hluboká

Hlavní průhled parkem si stále zachovává svoji účinnost a hloubku, 2015

Borovice hrají v kompozici parku nezastupitelnou roli. Fotografie z knihy C. Schneidera z roku 1911. Státní zámek Hluboká

Působivé spojení borovice s dubem vytváří v otevřené části parku malebnou skupinu, 2015

Plán Antonína Kurala z roku 1910 zachycuje podobu krajinářského parku asi 60 let po jeho založení. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov

Pohled do velkoryse komponované středové louky ze severovýchodu s obrazem mohutných stromových skupin a solitérní lípy

5. Kompozice krajinářského parku

Vrcholná krajinářská kompozice parku v Červeném Dvoře byla utvářena za vlády knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu a jeho manželky kněžny Eleonory v letech 1838–1856. Přeměnou a rozšířením angločínské krajinářské zahrady vznikl park o rozloze 117 ha.

Způsob utváření kompozice je v souladu s pojetím krajinářských parků v Muskau a Branitz. Jedná se o díla význačného zahradního umělce a znalce tvorby anglických krajinářů, knížete Hermana Pücklera, která patřila k prvním v Evropě a stala se inspirací i vzorem okolním zemím. Na úpravách krajinářského parku v Červeném Dvoře se mohl podílet i syn Pücklerova zahradníka Jacoba Rehdera: zahradní architekt Theodor Heinrich Rehder pracoval v letech 1851–1854 na Hluboké.

Z principů Pücklerovy tvorby jsou zde uplatněny především jednoduchost a stylová čistota. Použitím domácích, v místě obvyklých dřevin komponované dílo odpovídá charakteru okolní krajiny. Příznačné je i zapojení blízkých krajinných dominant do celkové kompozice – tzv. vypůjčenou krajinu představuje panoráma Blanského lesa s horou Kleť.

Ústřední prostor parku se rozvíjí od zámku východním směrem. Z barokní dispozice zůstala zachována hlavní kompoziční osa jako hlavní průhled parkem, včetně všech fontán s vodotrysky, které umocňují hloubku průhledu. Před zahradní fasádou se nachází historizující travnatý parter se středovou fontánou a kruhovými květinovými záhony. Na něj navazuje v ose průhledu rybník a středová fontána. Za ní se otevírá rozlehlá, velkoryse komponovaná středová louka, která vyplňuje prostor předchozí angločínské zahrady. Louka vyniká mistrovskou modelací skupin i solitér a nabízí širokou škálu krajinářských obrazů s dramatickým nábojem – podobně jako měnicí se výjevy na divadelním jevišti.

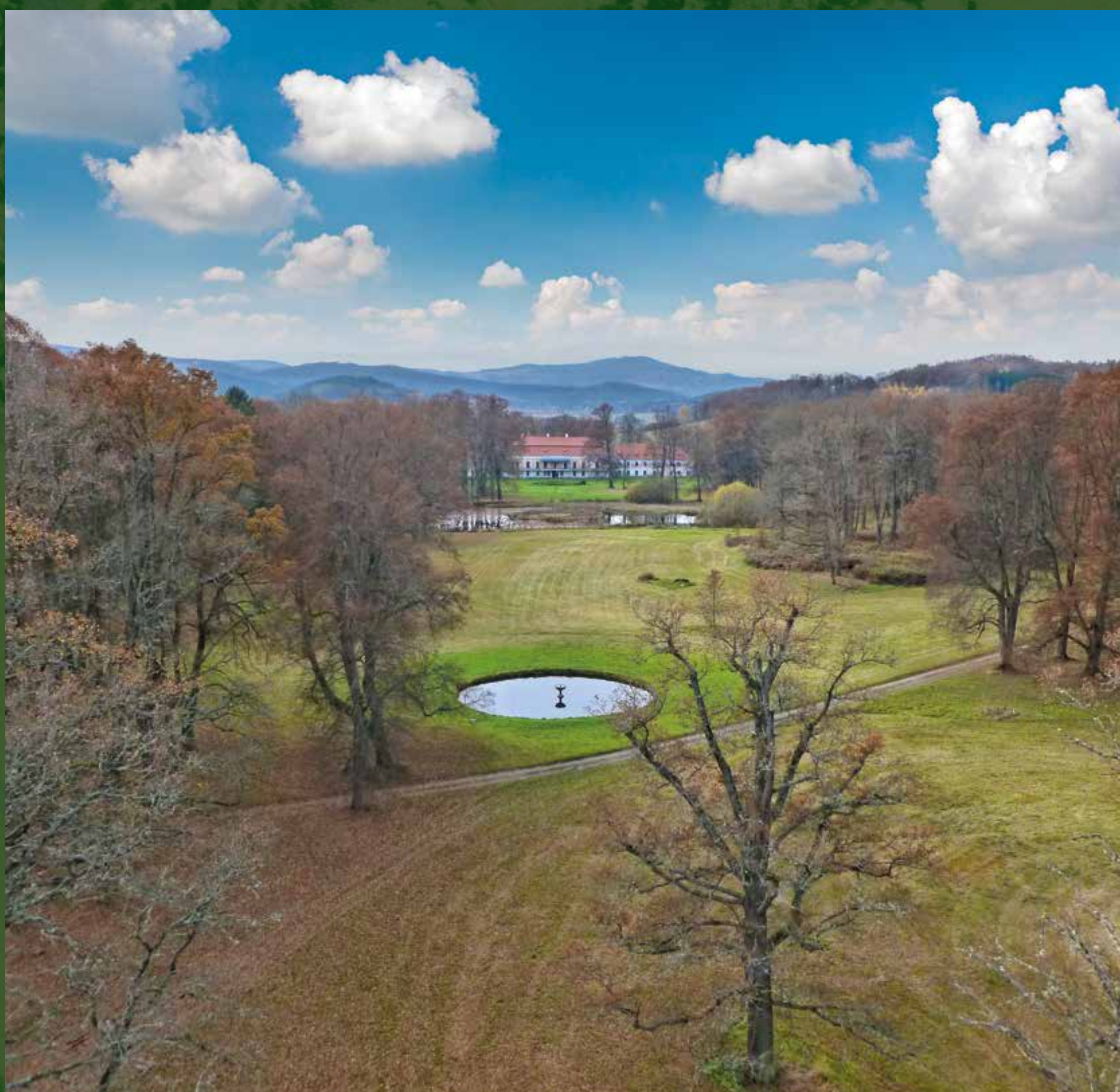
Skupiny jsou kompaktní s hustě vysázenými stromy z jednoho až dvou druhů dřevin domácího původu. Jednotlivé stromy a malé skupiny jsou často řazeny do přímky. Rozložitě solitéry, 170 let po založení parku, působí jako umělecká díla. Na střední část navazují další scénérie utvářené kolem romantických staveb, jako jsou Bažantnice, Kůrový domek, Mauricovna nebo nedochovaná Švýcárna, propojené cestní sítí s procházkovým okruhem. Prostorové řešení má bezprostřední vazby na okolní krajinu, která dodává místu jedinečný genius loci.

Dramatický kontrast tmavých štíhlých smrků a rozložitých listnáčů v podzimním zbarvení

Hravé střídání solitérů a masivů skupin vytváří působivé scénérie

Grandiózní průhled po hlavní kompoziční ose parku zachycený z výškové plošiny při terénním průzkumu parku

Parterová zahrada před průčelím zámku po rekonstrukci květinových záhonů

Jeden z nejlepších parkových obrazů zarámovaný pohořím Blanského lesa s horou Kleť

6. Průhledy, druhová skladba porostů

Hloubku hlavního průhledu k zámku ve směru od východu na západ zdůrazňují tmavé, štíhlé smrky

Při radikální přeměně angločínské zahrady na krajinářský park zůstal zachován osový perspektivní průhled vedený od zámku jako hlavní průhled parkem v délce 750 m. Se všemi fontánami a vodotrysky dává parku hloubku, ale i soudržnost a oporu.

Do jádra parku, v podobě rozlehlé středové louky, lze nahlížet řadou průhledů z vnitřního procházkového okruhu vedeného po jejím obvodu. Nejatraktivnější jsou dlouhé, diagonální průhledy dosahující délky kolem 500 metrů. Pestré obrazy dramatických scénérií ukončené na horizontu okolní krajiny, patří k nejcennějším hodnotám červenodvorského parku. Průhledy vedené ze severovýchodu jihozápadním směrem pohledově uzavírá Šumavské pohoří. Upoutají návštěvníky zejména při ranním osvětlení. Účinnost krajinných obrazů umocňuje na jižní straně parku tmavé pozadí staletých smrků, dochovaných z barokní bažantnice, s nimiž kontrastuje zejména podzimní vybarvení listnáčů. Na protilehlé straně parku se otevírají severním směrem dlouhé průhledy na jižní svahy pohoří Blanského lesa s Kletí, jež se zvedá přímo nad parkem jako jedinečná monumentální kulisa.

Nosnou dřevinou středové části parku, vysazené převážně po roce 1840, je dub letní, o něco menší podíl připadá na lípu (převažuje lípa malolistá). Doplnují je javor mléč (méně klen), olše a jasan. Z jehličnanů jsou zastoupeny smrk a borovice, z nichž nejstarší pocházejí z barokní bažantnice. Místy se vyskytují jírovec maďal, bříza, vrba, buk a modřín. Situace v rozšířené části parku je odlišná, zde se výrazně uplatňuje členitost terénu a vyšší zastoupení javorů, především mléčů, v okrajovém porostním pásu pak větší zastoupení habrů a bříz. Staré jilmy z parku zcela vymizely, jsou zastoupeny pouze v podobě náletů.

Široký průhled parkem ze severovýchodu na jihozápad s délkou 500m rámuje Šumavské pohoří

Průhledy parkem směřující z jižní na severní stranu uzavírá monumentální pozadí tmavých svahů Blanského lesa

Situace parku s druhovou skladbou porostů a zákresem nejvýznamnějších průhledů podle průzkumů z roku 1998. Ve střední části převládají duby (hnědá) a lípy (zelená), z jehličnanů smrky (červená) a borovice (oranžová). Ve východní části ovlivňuje charakter větší zastoupení javorů (modrá)

Výřez z mapy se zákresem druhové skladby porostů severovýchodní části parku z roku 2014. (Podklad letecký snímek z roku 2005). V porostu převládají duby (hnědá), doplňují je lípy (zelená), javory (modrá), olše (šedá), jasan (fialová)

Zámek jako hlavní dominanta areálu se uplatňuje v četných parkových scénériích

7. Vodohospodářský systém

Vodohospodářský systém zámeckého parku v Červeném Dvoře, budovaný od poloviny 18. století, je právem považován za výjimečné technické dílo. Kromě hustoty vodohospodářské sítě je ojedinělý a technicky vyspělý především způsob zajištění dostatečného přítoku vody do areálu. Ten poskytuje tzv. Rosenauerův kanál, umělý tok vybudovaný v 70. letech 18. století. Autorství geniálního stavitele šumavských plavebních kanálů Josefa Rosenauera nebylo dosud potvrzeno, lze ho však považovat za velmi pravděpodobné.

Významnou roli v pravidelné zahradě, proměňované počínajícím romantismem, hrály vodní hříčky a atrakce – Topolový ostrov, Anglický kanál, Královský ostrov, umělý vodopád, vodní kaskády, soustava vodotrysků a jezírek. I v současné krajinářské etapě zůstává zachována hustá síť vodních toků a ploch, byť ne všechny části systému jsou funkční. V provozu zůstává gravitační napájení dvou vodotrysků z výše položených nádrží.

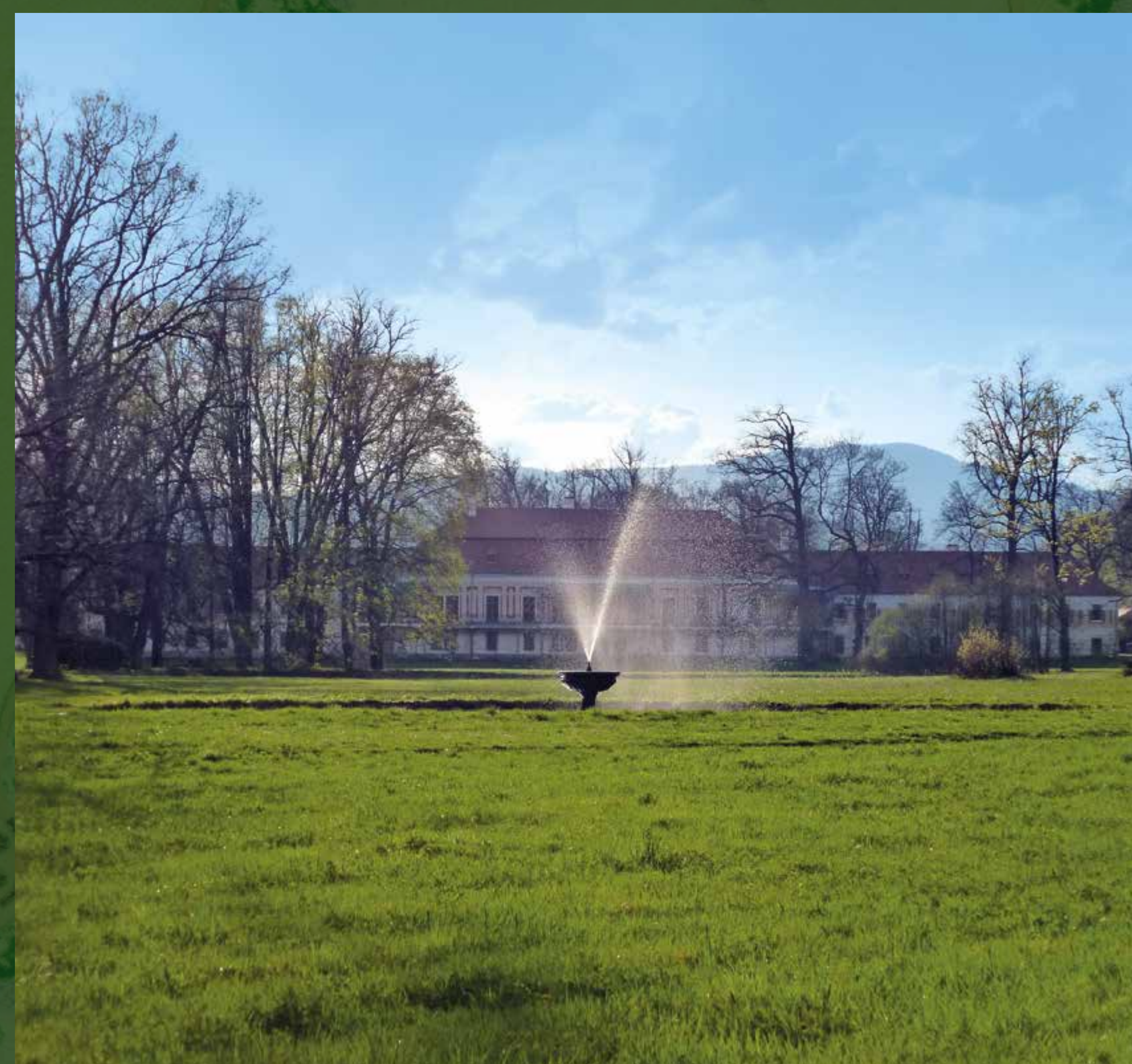
Zvukový a zrakový vjem. Vodotrysk v Zámeckém rybníce na kolorované fotografii z knihy C. Schneidera z roku 1911. Státní zámek Hluboká

Umělý kopec Schneckenberg se zrcadlem tzv. Rusalčina jezírka tvořil kulisu barokního zahradního divadla

Klenutý propustek na Červenodvorském potoce dokládá směr přímé cesty v barokní zahradě

Hlavní vodotrysk uprostřed parku je svědkem proměn zahradního umění v Červeném Dvoře

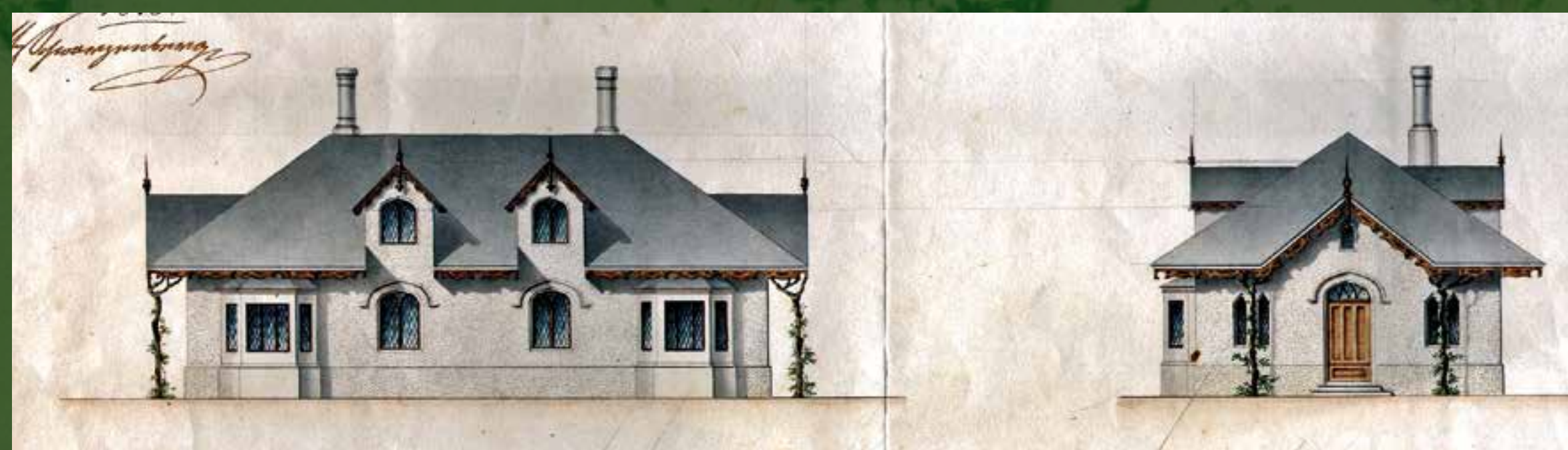

Mauricovna ve východní části parku bude využívána po rekonstrukci jako „Zázemí komunitního centra“

8. Mauricovna, Obelisk, Mariánský sloup a Vrátnice

Domek hlídače parku – „Mauricovna“

Součástí barokní zahrady byl také domek hlídače, který vznikl pravděpodobně v letech 1766–1810 a nacházel se u východní ohradní zdi. V souvislosti s krajinářskými úpravami a rozšířením parku se stavba ocitla v bezprostřední návaznosti na centrální část a byla jako jedna z pohledových dominant novogoticky přestavěna. Romantickou stavbu typu cottage zdobily četné kamenické prvky jako například ostění, meziokenní sloupky sdružených oken a zejména mimořádná forma vysokých komínových hlavic válcového a polygonálního půdorysu, která se zvedala nad komínem černé kuchyně. Místo bylo nazýváno „lázně“ a v blízkosti domu bylo zmiňováno koupaliště, vodotrysk a růžová zahrada. Podle sdělení pamětníků se název „Mauricovna“ váže k pobytu rodiny Mauricových, která přesídlila do Červeného Dvora patrně po roce 1947. „Mauricovna“ je postupně opravována podle návrhu, který vychází z průzkumu, dochované historické dokumentace a dobových fotografií.

Plán Mauricovny od schwarzenberských stavitelů Wilhelma Nevenhorsta a Damasia Dewerezkyho z roku 1844

Vrátnice

Nedílnou součástí krajinářských úprav bylo v 1. polovině 19. století také zřízení nového vjezdu na jižní straně parku, který vycházel z komunikace Český Krumlov – Chvalšiny. Vjezd do parku byl rámován dvěma symetrickými stavbami vrátnic přízemních budov kubického tvaru, s velkými okny na dvou protilehlých stranách a podobně velkým vstupem. Do současné doby se dochovalo pouze torzo jedné z vrátnic, druhá stavba byla pro špatný stav počátkem 80. let 20. století odstraněna.

Torzo jedné ze dvou staveb vrátnice z roku 1840, postavených po obou stranách nové příjezdové cesty k zámku

Po rozšíření parku byl obelisk přenesen v roce 1846 na Křížový vrch

Obelisk

Obelisk stál původně v jihovýchodním rohu barokní zahrady, kde ostatní rohové plochy byly zdůrazněny kruhovými fontánami s vodotrysky. V rámci přeměny zahrady na krajinářský park byl po odstranění ohradní zdi a rozšíření parku přenesen obelisk v roce 1846 na nové, pohledově výrazné místo, na návrší Křížového vrchu. Obelisk byl postaven na loučce uprostřed dubového háje, ke které z jižní a východní strany vedla pozvolná, spirálovitě vinutá cesta. Kamenný vysoký obelisk je tvořen štíhlým jehlanem umístěným na čtyřech rohových koulích na soklu, jehož horní část nese letopočet 1845.

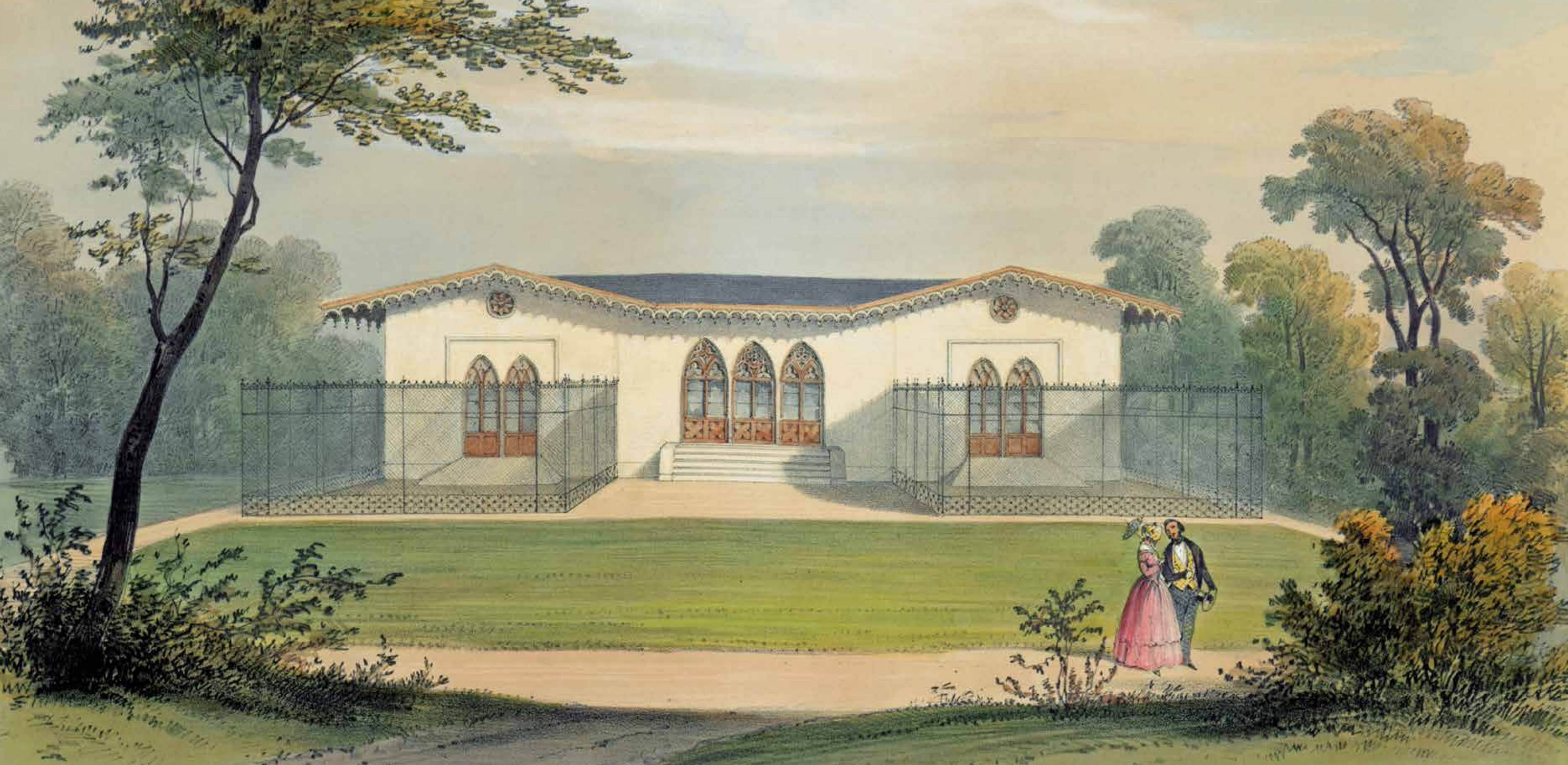
Mariánský sloup

Osazením Mariánského sloupu do okrajové jižní části krajinářského parku byl v roce 1856 završen jeho vývoj. Kamenný sloup v novogotickém slohu má podobu pozdně gotických božích muk, kdysi hojně rozšířených po celém Krumlovsku a Budějovicku. Tesaný osmiboký žulový sloupek nesl čtyřbokou hlavici završenou průnikem dvou sedlových stříšek. Na každé straně hlavice byl mělký výklenek s vytesanou kružbou typu jeptiška (obrys postavy zahalené kapucí), kde byly zrcadlově umístěny text a reliéfní mariánské vyobrazení Panny Marie Pařížské. Hlavice zřejmě bývala završena kovaným železným křížkem. Mariánský sloup se dodnes dochoval v torzálním stavu, hlavice byla roku 2002 odcizena.

Novogotický Mariánský sloup osazený do parku v roce 1856, kompletní stav, 90. léta 20. století

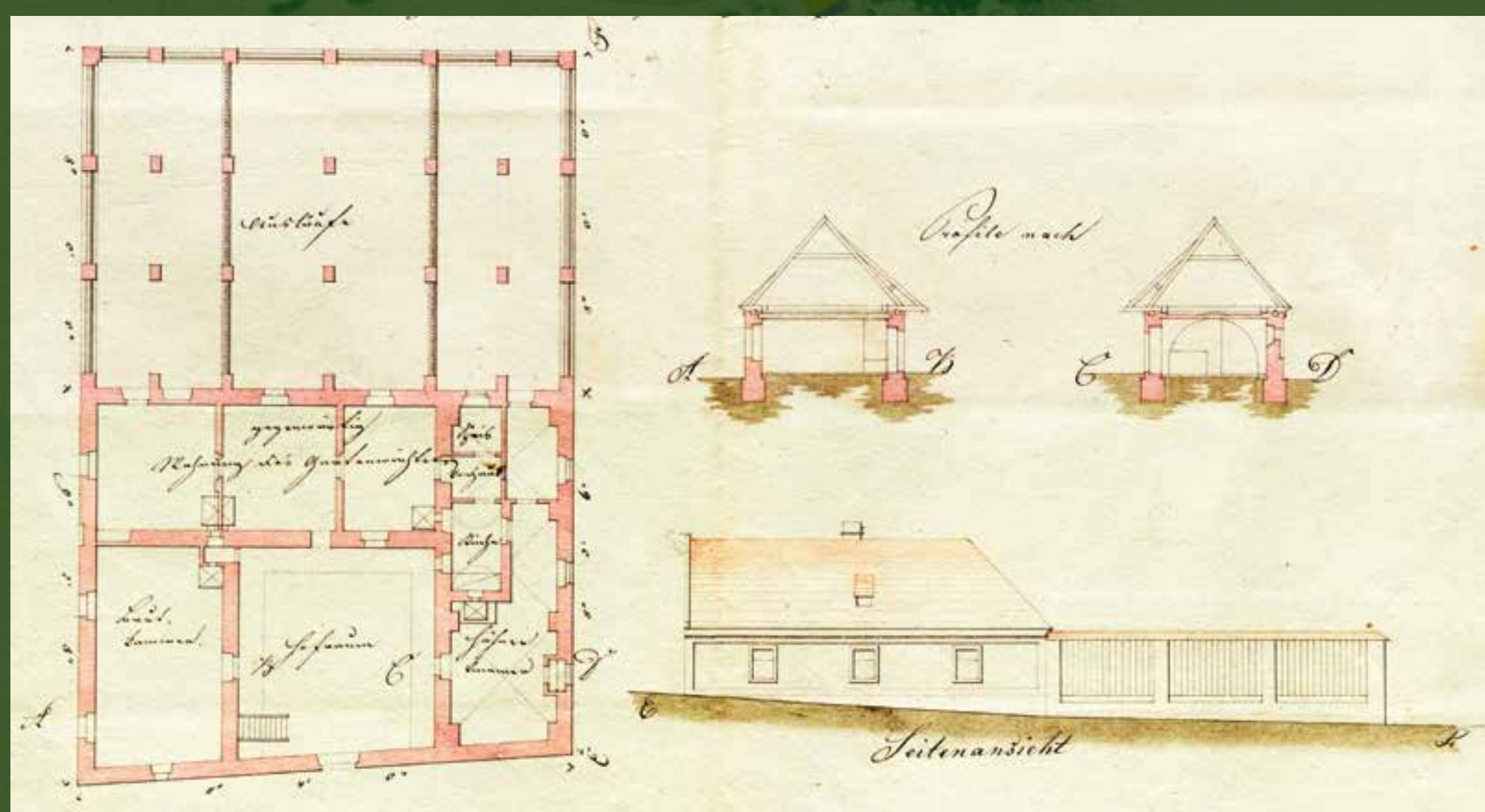
Jižní průčelí Bažantnice s voliérami, stav po přestavbě ze začátku čtyřicátých let 19. století zachycený na litografii Franze Josepha Sandmanna

9. Chov zvířete v Červeném Dvoře

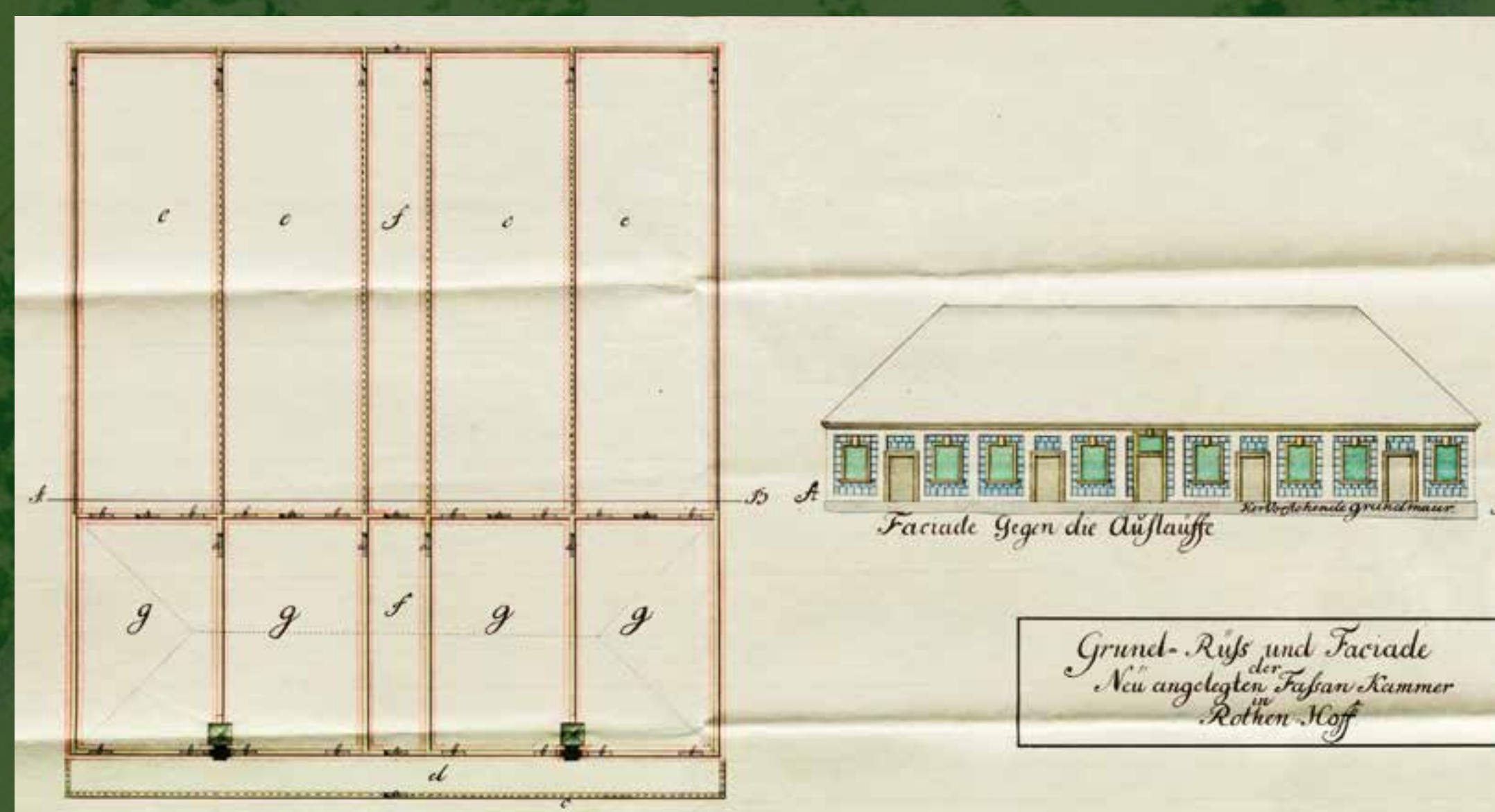
Vznik červenodvorského zámeckého areálu na konci 16. století souvisel s blízkostí rozsáhlého loveckého revíru na Kleti. Součástí záměru založení původní vily Viléma z Rožmberka byla zřejmě od počátku bažantnice. Určitější zprávy o chovu bažantů pocházejí až z posledního desetiletí 17. století. K líhnutí a odchovu bažantích kuřat tehdy sloužily vytápěné stavby doplněné o venkovní výběhy. Od šedesátých let 18. století se v Červeném Dvoře začaly chovat cizokrajné kachny a husy, egyptská prasata, kozorožec a od roku 1773 také bobří. V roce 1785 bylo v bažantnici chováno 675 bažantů obecných, 25 zlatých bažantů, 11 hus běločelých, 46 holandských kachen a 21 kachen hvízdáků. Ve třicátých letech 19. století byl počet chované zvířete značně omezen. Starší bažantí domek byl v letech 1841 až 1842 upraven v novogotickém stylu a různé druhy ptáků v něm byly chovány až do třicátých let 20. století.

Interiéry zámku v Červeném Dvoře zdobily obrázky ptáků a zvířat chovaných ve zdejší bažantnici, (např. cizokrajných druhů bažantů, kozorožců, bobří a divokých prasat), Státní hrad a zámek Český Krumlov, sbírka obrazů

Plán Bažantího domku s voliérami ve stavu před jeho přestavbou na Bažantnici na začátku čtyřicátých let 19. století, Ing. Josef Falta, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Projekt bažantí líhne s výběhy z roku 1773, Ing. Josef Rosenauer, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Romantická stavba Bažantnice dostala novogotickou podobu

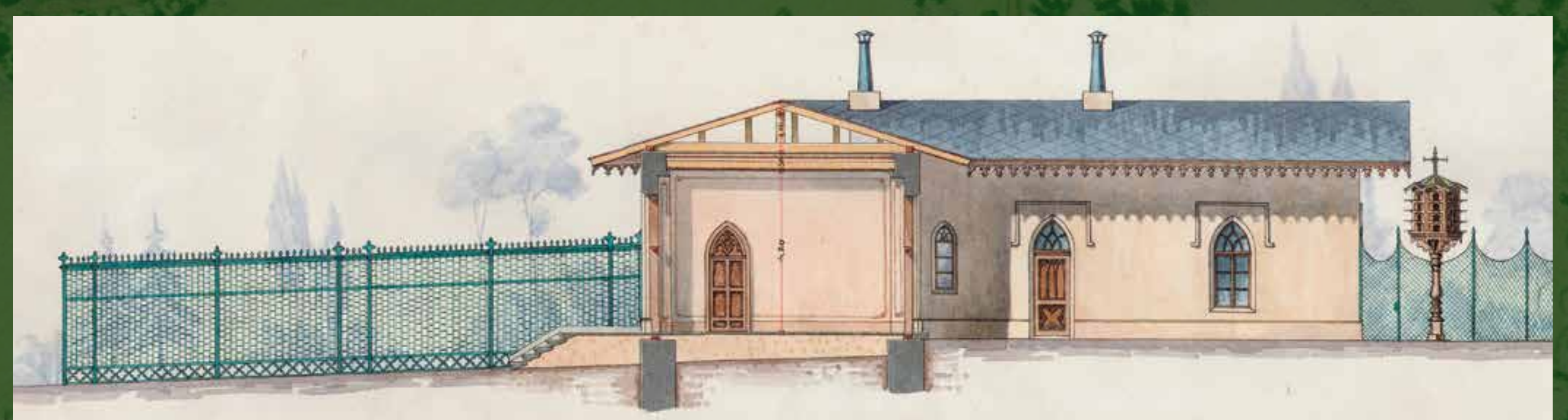
10. Bažantnice, Švýcárna a Kůrový domek

Důležitou součástí krajinářské kompozice byly romantické zahradní stavby. Tyto nové pohledové dominanty parkových scénérií byly důmyslně rozmístěny kolem středové louky s návazností na vnitřní procházkový okruh. Byly to např. Bažantnice, Švýcarská stáj nebo Kůrový domek.

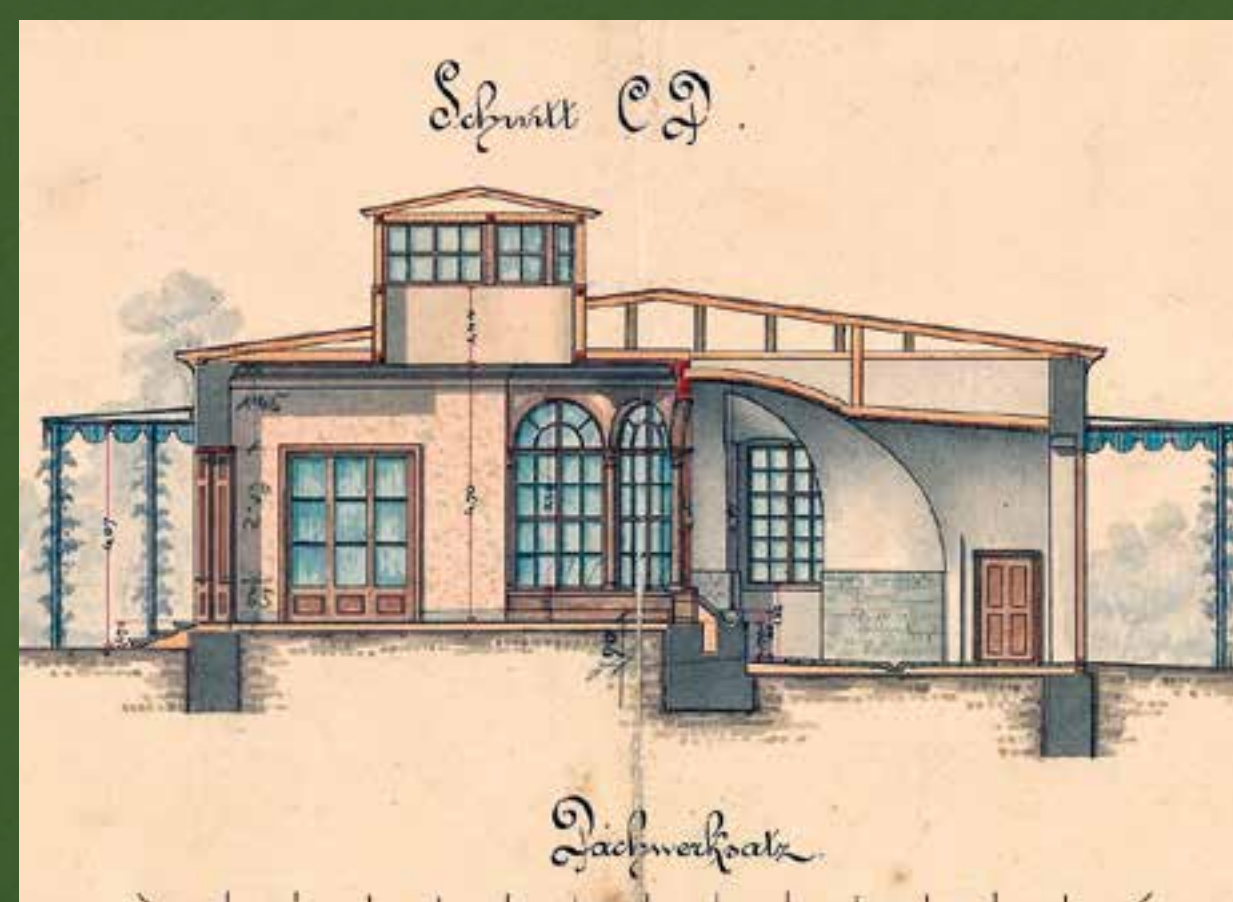
Bažantnice

Jak dokládají historické plány, stál na současném místě lovecký dům stejného půdorysu již v 18. století. Dnešní novogotickou podobu dostala Bažantnice ve 40. letech 19. století podle návrhu

schwarzenberského dvorního stavitele Damasie Deworezkyho. Jihovýchodní křídlo bylo upraveno k chovu okrasného ptactva, kde přední část byla vyhrazena zlatým a stříbrným bažantům, zadní část s kruhovým bazénem sloužila bisamským kachnám. Komora byla využívána k přezimování labutí. V protějším severozápadním křídle byl zřízen byt bažantníka. Obě křídla stavby propojovala střední vstupní část, upravená jako zahradní salón, prosvětlený z obou stran skleněnými dveřmi zdobenými gotickými dřevorezbami z dubu. Bažanti byli chováni ve větším množství, k čemuž sloužily i venkovní voliéry před jižním průčelím stavby. U zadního dvorku stál holubník. V 1. polovině 20. století sloužila Bažantnice k ubytování sezónních hostů.

Plán Bažantnice, Josef Bezpalec, 1879, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov

Švýcárna ve 30. letech 20. století (vlevo) a plán Švýcárny, Josef Bezpalec, 1879, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov (vpravo)

Švýcarská stáj, tzv. **Švýcárna**, byla postavena nedaleko Bažantnice rovněž podle projektu stavitele D. Deworezkyho. V červenodvorském parku byla vybudována v letech 1838–1840 k výběrovému chovu siemensko-bernského skotu a jednalo se o jednu z prvních staveb v Čechách prezentujících módní trend tzv. vzorových stájí anglických zahrad a parků. V interiéru se nacházel salón a dva kabinety, kde bylo možné popíjet čerstvé mléko a prosklenou stěnou pozorovat život ve stáji. Poblíž Švýcárny byl v 1. polovině 20. století zřízen tenisový kurt. Pro špatný stav byla Švýcárna v 60. letech 20. století odstraněna.

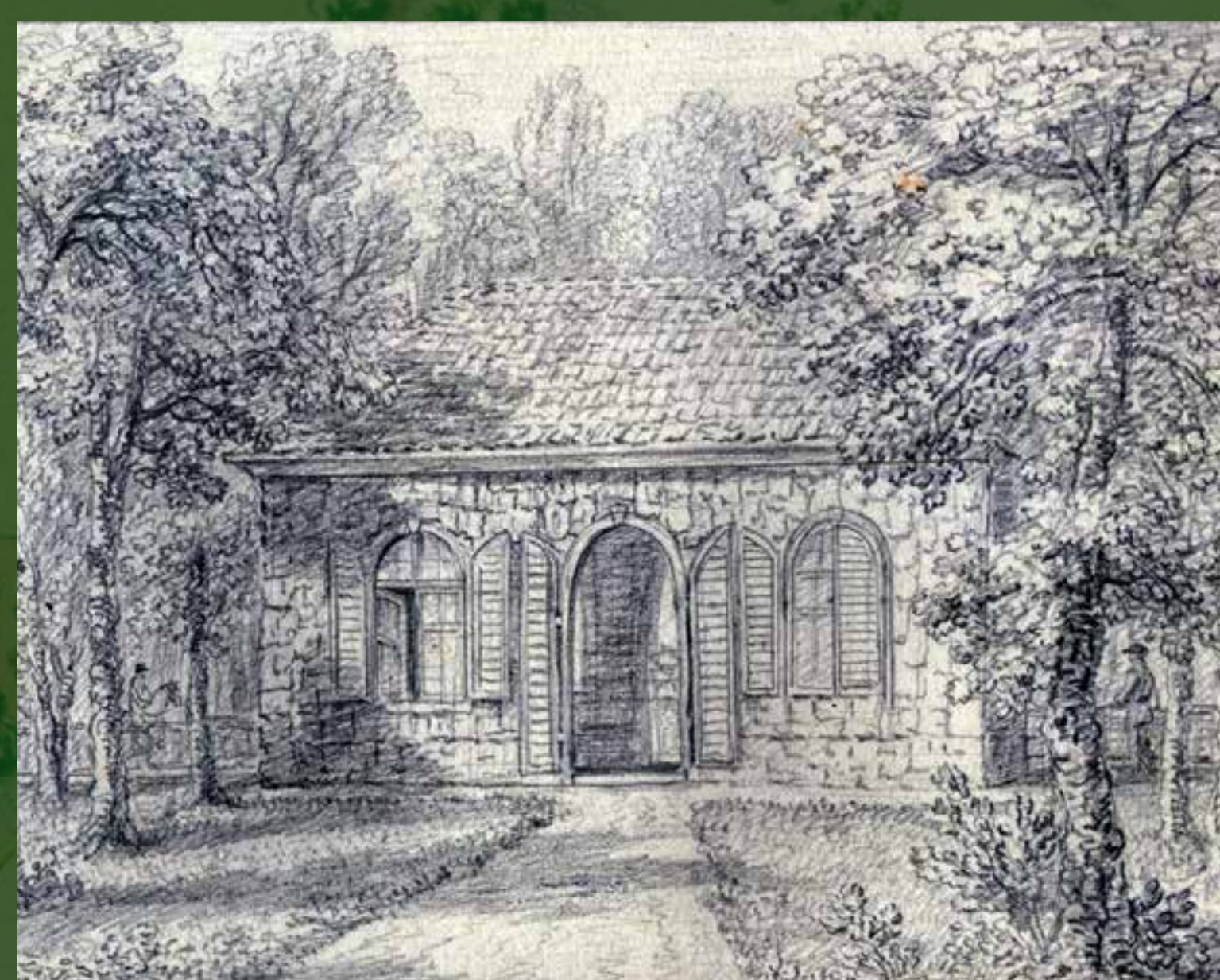
Kůrový domek

Kůrový domek byl postaven ve 2. polovině 19. století v rámci romantických úprav parku jako drobná stavba pohádkového vzhledu. Předobrazem domku byla zřejmě podobná stavba v anglickém královském parku Frogmore poblíž Windsoru. Vnější stěny domku byly obloženy kůrou a jeho valbovou střechu pokrývaly došky. Tajuplný domek byl obýván hlavně dětmi při jejich pobytu i zábavě v příjemném prostředí parku. Později byl využíván jako sklad zahradního nářadí.

Jak dokládá plán Josefa Langweila z roku 1819 a kresba z doby kolem roku 1820, stála na stejném místě drobná dřevěná stavba, která sloužila jako zázemí Letní jízdárny, navazující na severní straně. Měla obdobný romantický vzhled a její stěny už byly patrně obloženy kůrou.

Kůrový domek po rekonstrukci, jeho vnější stěny byly opět obloženy kůrou z dubů

Kůrový pavilon, okolo 1820, kresba z alba č. 88, SOA Třeboň, oddělení Č. Krumlov

Plán Kůrového domku, okolo 1930, SOA Třeboň, oddělení Č. Krumlov

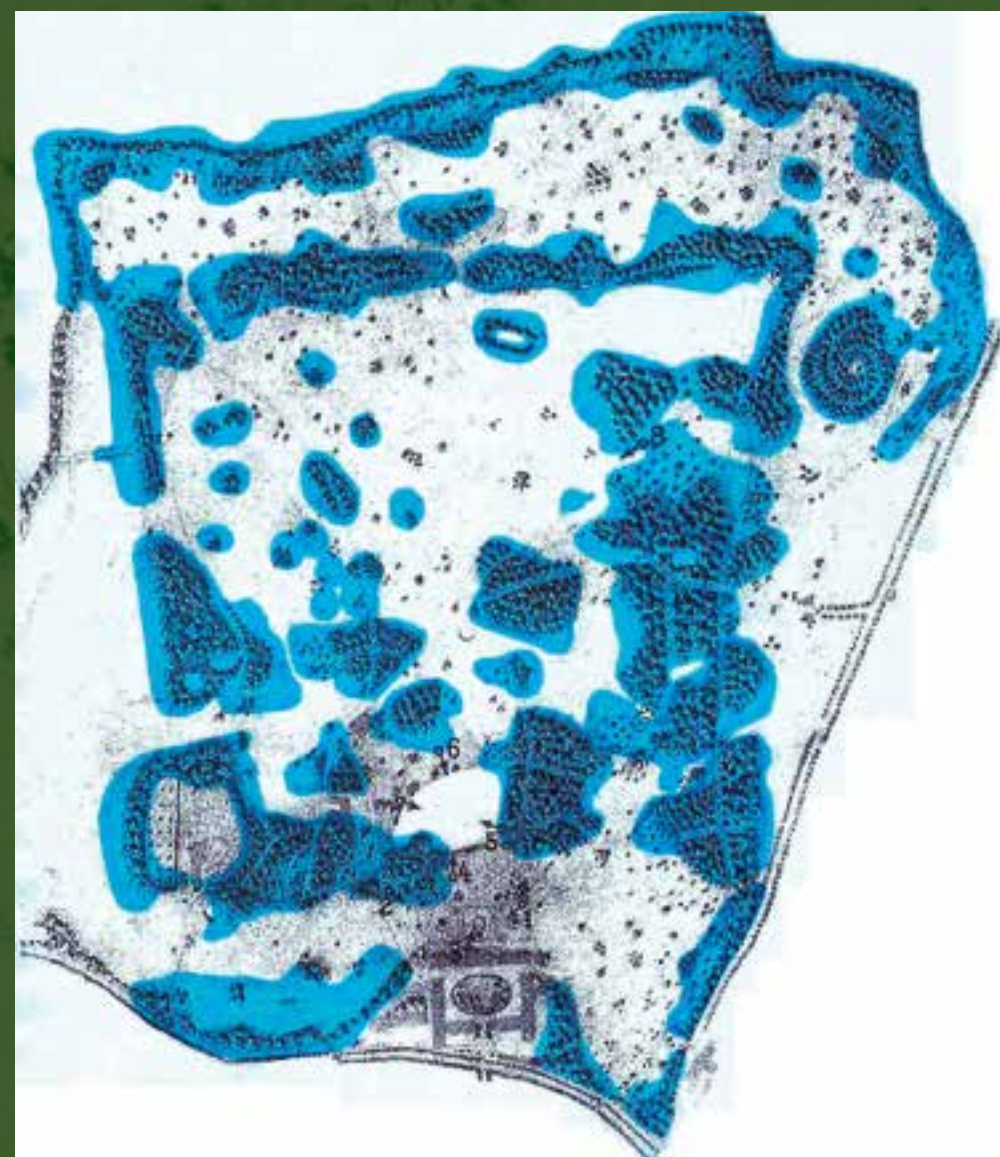
II. Regenerace porostů krajinařského parku

Psychiatrická léčebna zajišťovala v 60.– 90. letech 20. století pouze nejnужnější údržbu parku s omezeným pracovním i mechanizačním vybavením. Rozsáhlý park byl využíván hlavně v nejbližším okolí zámku a zajištění jeho údržby klesalo úměrně s narůstající vzdáleností. Zejména zadní partie byly zapleveleny souvislým listnatým náletem ve stáří až 50 let.

Regeneraci porostů provedly v roce 1998 odborné firmy Bohdana Chadta a Miroslava Kohela, za finanční podpory Státního fondu životního prostředí. Projektová dokumentace vycházela ze studia dostupných historických podkladů, především plánu Antonína Kurala z roku 1910. Terénní průzkum byl zaměřen na porovnání stavu porostů s tímto plánem a na jejich modelaci podle druhového zastoupení. Posouzení prostorových a kompozičních vztahů umožnilo stanovit rozsah a typ regeneračních opatření.

Regenerační zásahy byly zaměřeny na odstranění nežádoucích a konkurujících náletových dřevin, zmlazení a redukci vybraných keřových porostů, kácení suchých, havarijních a nebezpečných stromů, odstranění pařezů v loukách, ošetření vybraných stromů v centrální části parku. Důležitou součástí byla výsadba stovky stromů, s převahou listnáčů.

Souběžně s regenerací dřevinné složky parku proběhla oprava části vodohospodářského systému parku. V rámci regenerace došlo opět ke zformování kompozice, byly upraveny proporce mezi hmotou porostů a volnými plochami, park získal zpátky rozlehlost a hloubku.

Modrá plocha v situaci parku zachycuje rozsah zaplevelení porostů a travnatých ploch náletovými dřevinami. Situace Bohdan Chadt, 1998

Počátek regeneračních prací ve východní části parku, hustě zarostlé nálety, 1998

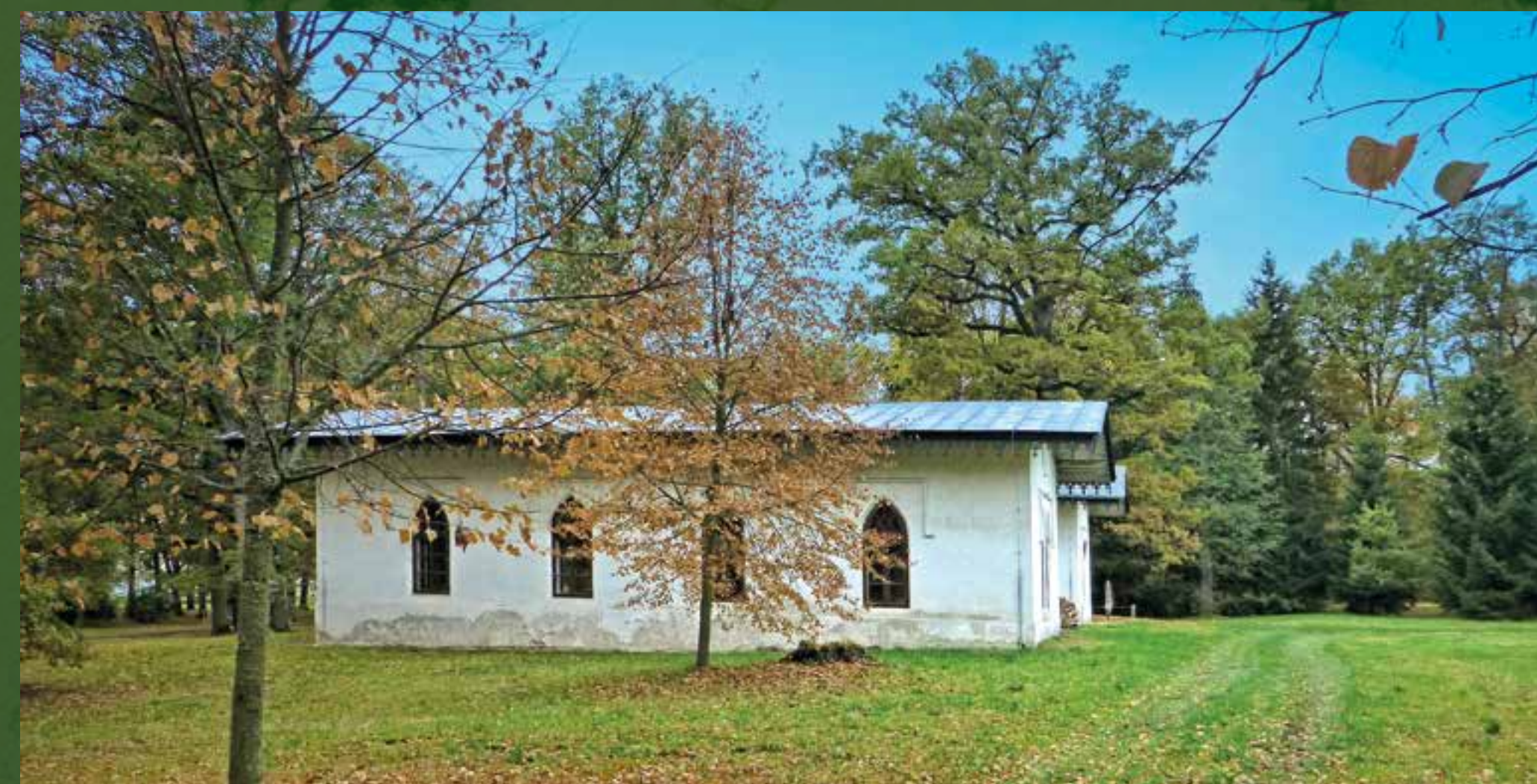
Skupina dubů ve středové louce zaplevelená lipovými nálety, 1998

Obnovení původní trasy tzv. Zelené cesty ve východní části parku. Odstraňování nežádoucích náletů (vlevo) a obnovená trasa (vpravo), 1998

Vývraty staletých lip u Bažantnice po náporu větrné smrště Kyrill, 2007

Obnovené, pěkně vzrostlé výsadby lip u Bažantnice, 2015

Doplnění porostů novými výsadbami. Okrajový porostní pás východní části parku (vlevo) a ošetření lip proti rozlomení koruny (vpravo), realizovala firma Ing. Peter Pavlič, 2009

Rekonstrukce nádrže a vodotrysku středové fontány, 1998

12. Inspirace tvorbou krajinářských parků knížete Hermanna Pücklera

Německý zahradní a krajinářský architekt Helmut Rippl, působící v Cottbusu, vyslovil v roce 1989 domněnku, že způsob utváření kompozice červenodvorského krajinářského parku vykazuje podobnost s krajinářskými parky Hermanna Pücklera v Muskau a Branitz. Herman Ludwig Heinrich von Pückler-Muskau (1785–1871), významný krajinářský architekt, cestovatel a spisovatel, založil v Muskau jeden z prvních krajinářských parků v Evropě. V roce 1834 vydal knihu „Andeutungen über Landschaftsgärtneri“ (Pokyny o krajinářském zahradnictví), kde popsal principy vlastní tvorby a jejich použití v Muskau. Parky v Muskau a Branitz patří k vrcholům krajinářské tvorby 19. století v kontinentální Evropě.

Ve studii z roku 2014 popisuje profesor Rippl charakteristické rysy význačných krajinářských parků založených Pücklerem v letech 1811–1871. Parky v Muskau, Babelsbergu a Branitz potom porovnává se způsobem utváření krajinářské kompozice v Červeném Dvoře. Tvorba krajinářského parku v Červeném Dvoře nebyla do současné doby doložena žádným autorizovaným projektem nebo návrhem řešení. Dle H. Rippla znal autor kompozice Pücklerovy principy tvorby, jak dokládá způsob výsadby ve východní a severovýchodní části parku. Nejimpozantnější výsadby skupin stromů jsou řazeny na dlouhých přímkách dosahujících 150 až 200 m, s odstupy podle pravidla zlatého řezu (např. 30:45). Tyto parkové části patří k umělecky nejcennějším.

V Pücklerových německých parcích převládají duby a buky, následují habry a lípy. Oproti tomu v Červeném Dvoře dominují duby a lípy, doplněné javory a smrky. Téměř chybí buky, nevyskytují se zde charakteristické akáty ani stříbrné topoly. Schází také vědomé užití barevných stromů ke zdůraznění důležitých bodů – namísto nich jsou použity působivé solitérní smrky, borovice nebo mohutné lípy, olše či duby.

Odlišné je použití druhů stromů v modelaci porostů. V Červeném Dvoře téměř chybí smíšené skupiny, převládají jednodruhové skupiny z dubů, lip nebo olší. U Pücklera jsou vždy duby a buky ve smíšených skupinách. Odlišné jsou také vzdálenosti stromů ve skupinách. Z uměleckého hlediska prof. Rippl hodnotí jako vynikající střední část parku: členění prostorů a rozložení výsadeb stromů. Jedinečnost a dramatické napětí dodává parku v Červeném Dvoře blízkost Blanského lesa. Profesor Helmut Rippl řadí tento park k nejvýznamnějším krajinářským parkům střední Evropy.

Herman Ludwig Heinrich von Pückler-Muskau (1785–1871)

Profesor Helmut Rippl (*1925), zahradní architekt, specialista na krajinářské parky knížete H. Pücklera. Od roku 1965 se věnuje historickým parkům v Dolní Lužici, zvláště parku v Muskau

Kontrastní působení smrků a borovic vyniká v řadě scénérií střední části červenodvorského parku

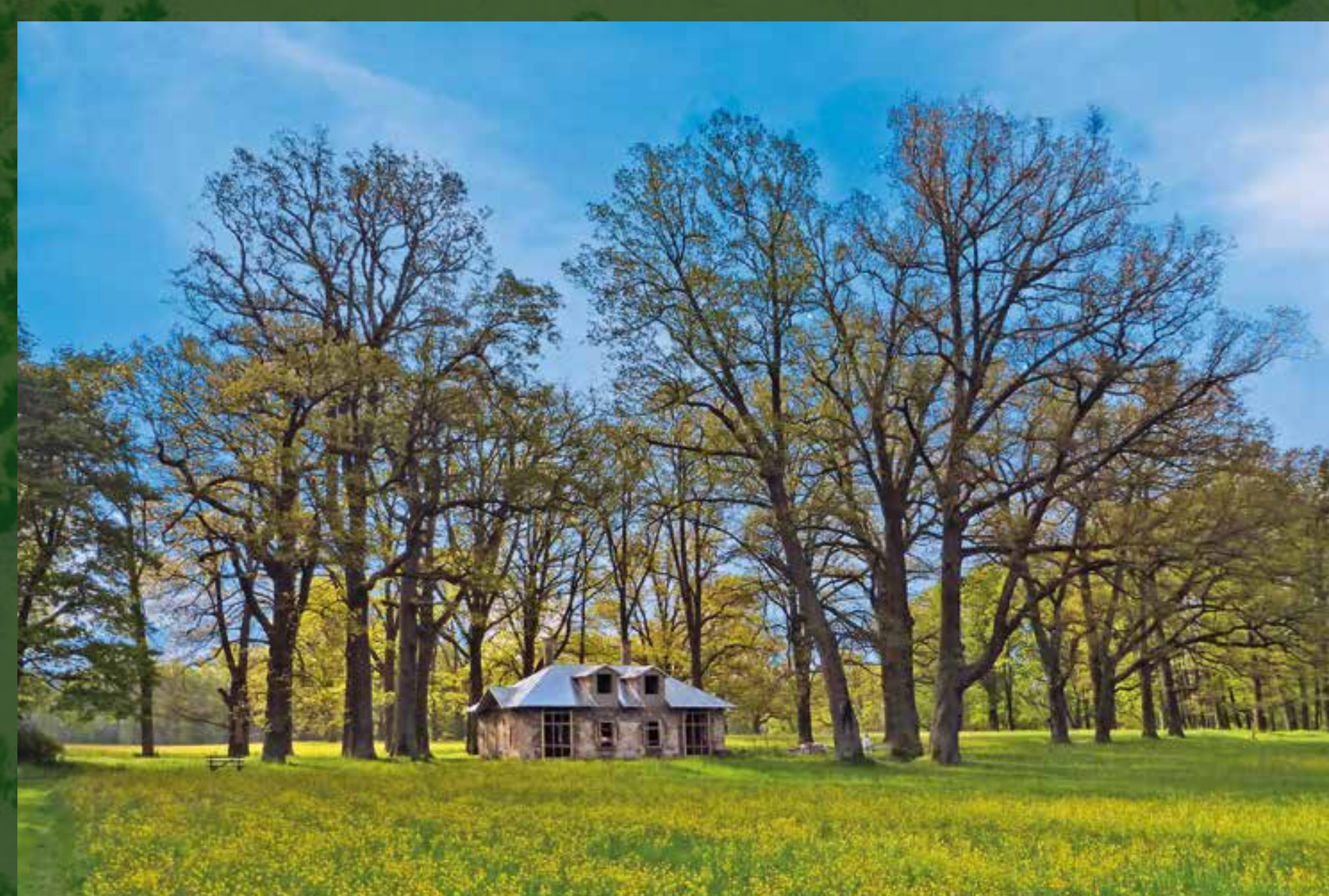
Hlavní průhled parkem od zámku v Branitz s charakteristickým rozmístěním dřevin

Červený Dvůr, pohled do severovýchodní části parku s působivými a umělecky nejhodnotnějšími scénériemi

Trojice dubů s těsnými odstupy kmenů zdůrazňují mostek v parku Muskau

Malebná skupina tří dubů u Mauricovny s většími odstupy kmenů, než v pücklerových parcích

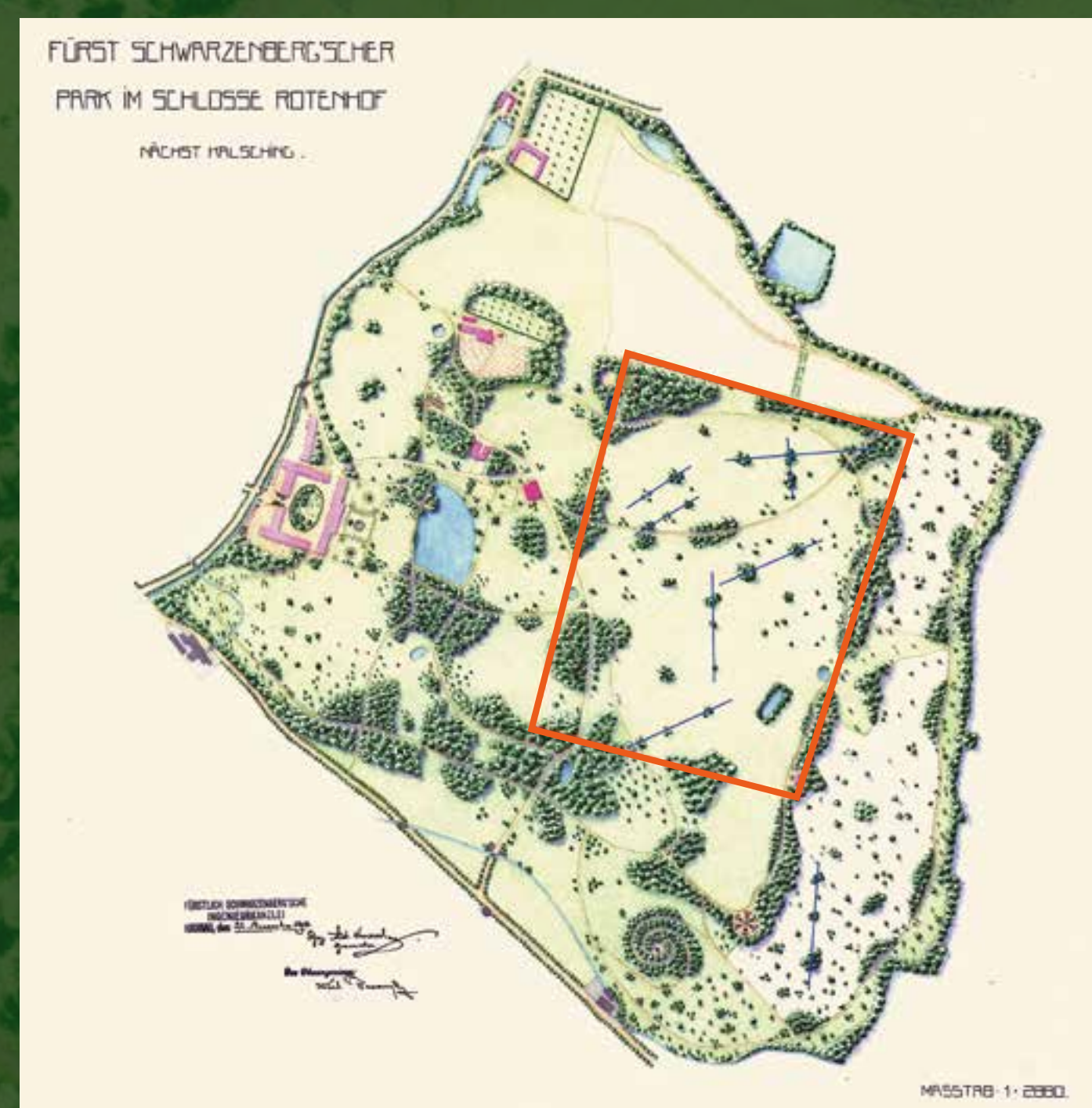

Letecký snímek parku z roku 2010 s vyznačením umělecky nejcennější části parku

13. Umělecky nejcennější část krajinářského parku

Jak již bylo řečeno, vrcholná krajinářská podoba parku v Červeném Dvoře vytvořená v letech 1838–1856 vykazuje obdobný způsob tvorby s význačnými parky v německé Lužici. Jedná se o krajinářské parky v Muskau, Babelsbergu a Branitz, které zakládal v rozmezí let 1811–1871 krajinářský architekt Hermann Pückler. Proslulý tvůrce krajinářských parků a cestovatel H. Pückler, vycházel ve své tvorbě z děl nejvýznamnějších anglických krajinářů, Lancelota Browna a Humphrey Repton, která měl možnost poznat při svých cestách Anglií v letech 1814–1815 a 1826–1827.

Z posouzení kompozice červenodvorského parku německým specialistou, krajinářským architektem, profesorem Helmutem Ripplem vyplynulo, že kompozice v severovýchodní a východní části parku je umělecky nejcennější. Velkoplý způsob výsadby si zachoval 170 let od založení svoji maximální působnost. Jedná se o jeden ze základních principů Pücklerovy tvorby, kde jsou solitéry, malé skupiny nebo velké masivy (skupiny s více než sedmi stromy) uspořádány na přímkách. Takto umístěné dřeviny poskytují z různých úhlů pohledu širokou škálu krajinářských obrazů – pohledově spolu vzájemně korespondují a umožňují četné průhledy do vnitřního prostoru kompozice. Záměrně umístěné solitéry zde plní úlohu pohledových dominant. Při rozmístění stromů a skupin na přímkách bylo dodrženo pravidlo zlatého řezu (60:60, 30:45) k dosažení esteticky nejpůsobivějších obrazů.

Plán A. Kurala z roku 1910 s vyznačením liniiových výsadeb v severovýchodní části parku. Uvnitř někdejší plochy barokní zahrady byly založeny nejpřesvědčivější a z uměleckého hlediska nejcennější prostorové kompozice, utvářené dle principů Hermanna Pücklera

Ve vyznačeném území na dobře čitelném leteckém snímku z roku 2005 se nacházejí velmi zřetelné náznaky Pücklerovy metody liniiových výsadeb stromů s odstupy podle pravidla zlatého řezu

Letecký snímek se zákresem liniiových výsadeb skupin (žlutá) a solitér (oranžová), 2010

Impozantní stromové skupiny situované na přímkách umožňují řadu průhledů střední částí parku

Detail liniiové výsadby skupin (žlutá linie na leteckých snímcích)